SOCIETY

FOR THE

PUBLICATION OF ORIENTAL TEXTS.

THE Students of Oriental Literature have always had much cause to regret the existence of many circumstances which tend to embarrass and retard the prosecution of their researches. To enable them to carry out their investigations to any considerable extent, they have necessarily been compelled to have recourse to Works existing only in Manuscript, of which copies are always difficult to be procured. Even when any of the more celebrated Works have been brought to Europe, they are generally to be found only in some of the Public Libraries; and are therefore inaccessible to Scholars at a distance, without inconvenience, delay, and expense. The state of inaccuracy in which they are commonly met with, renders the collation of several copies of the same Work indispensable; and much cost and labour will always be required to make such collation.

The sole remedy for these disadvantages is, manifestly, to multiply, by means of the Press, the principal Standard Works in the different Languages of the East; so that correct copies of them may be easily procurable, by all those whose labours may have been directed to this important branch of Literature. As, however, the number of persons who devote themselves to Oriental Studies is but small, the circulation of Eastern Works, even when printed, must, for some time at least, be too limited for their sale to reimburse the Publishers; nor can it be expected that individuals will often be met with, able or willing to undertake the outlay.

It has been resolved, therefore, by some of the friends of Oriental Literature in Great Britain, to endeavour to raise a Fund, from which assistance may be afforded for the publication of Standard Eastern Works; and they take this opportunity of inviting all the friends of Oriental Literature—and, indeed, of Literature in general, both at Home and on the Continent—to co-operate in a design, which, if successful, cannot fail to be of the utmost importance, in all extended Philosophical, Historical, and Philological inquiries.

The object therefore which this Society proposes to itself, is, to enable Learned Orientalists to print Standard Works, in the Syriac, Arabic, Persian, Turkish, Sanskrit, Chinese, and other Languages of the East, by defraying, either wholly or in part, the cost of such printing and publication.

In order to raise a Fund for this purpose, the Members will pay a Subscription of Two Guineas per annum: for which they will be entitled to a large-paper copy of each book published by the aid of this Fund.

The affairs of the Society will be managed by a President, Vice-Presidents, and a Committee, chosen from the Members, to whom the details of its operations will be entrusted.

DONATIONS TO THE SOCIETY.	£	s.	d.
The Right Hon. the EARL OF MUNSTER	10	10	0
The Right Hon. SIR GORE OUSELEY, Bart. . . .	5	0	0
The Right Hon. W. E. GLADSTONE, Esq. M.P. . .	5	0	0
NATHANIEL BLAND, Esq.	10	10	0
RAM KOMOL SHEN, Esq., Cashier of the Bank of Calcutta, Bengal, 200 Rupees	20	0	0
JOHN BARDOE ELLIOTT, Esq., of the Bengal Civil Service	100	0	0

Patron,

HER MOST GRACIOUS MAJESTY THE QUEEN

Vice-Patron,

HIS ROYAL HIGHNESS THE PRINCE ALBERT

OFFICERS AND COMMITTEE.

President,

Horace Hayman Wilson, Esq. M.A. F.R.S. M.R.A.S. Ph.D. Boden Professor of Sanscrit in the University of Oxford.

Vice-Presidents:

His Grace the Duke of Northumberland, D.C.L. F.R.S. F.S.A.
The Right Honourable the Earl of Powis, M.A. M.R.A.S.
The Honourable Mountstuart Elphinstone, D.C.L. M.R.A.S.
Sir George Thomas Staunton, Bart. D.C.L. M.P. F.R.S. F.S.A. V.P.R.A.S.
Nathaniel Bland, Esq. M.A. M.R.A.S.

Treasurer,

[illegible] H. Morley, Esq.

Honorary Secretaries:

The Rev. William Cureton, M.A. F.R.S.
W. S. W. Vaux, Esq. M.A. M.R.A.S.

Committee:

Nathaniel Bland, Esq. M.A. M.R.A.S.
Beriah Botfield, Esq. M.A. F.R.S. F.S.A. M.R.A.S.
The Rev. William Cureton, M.A. F.R.S.
William Erskine, Esq. M.R.A.S.
Forbes Falconer, Esq. M.A. M.R.A.S. Professor of Oriental Languages in University College, London.
Duncan Forbes, Esq. LL.D. M.R.A.S. Professor of Oriental Languages in King's College, London.
M. P. de Gayangos.
The Rev. T. Jarrett, M.A. Professor of Arabic in the University of Cambridge.
Francis Johnson, Esq. Oriental Professor at the East India College Haileybury.
Edward William Lane, Esq.
The Rev. Samuel Lee, D.D. M.R.A.S.
John David M'Bride, D.C.L. Lord Almoner's Reader of Arabic in the University of Oxford.

Colonel William Miles, M.R.A.S.

The Rev. William H. Mill, D.D. M.R.A.S. late Principal of Bishop's College, Calcutta.

William H. Morley, Esq. M.R. A.S.

The Rev. Edward B. Pusey, D.D. Regius Professor of Hebrew in the University of Oxford.

The Rev. Stephen Reay, M.A. Laudian Professor of Arabic in the University of Oxford.

The Rev. G. Cecil Renouard, B.D. M.R.A.S. late Professor of Arabic in the University of Cambridge.

The Rev. James Reynolds, M.A. M.R.A.S.

The Venerable Archdeacon Robinson, D.D.

The Venerable Archdeacon Tattam, D.D.

John Shakspear, Esq. M.R.A.S. late Oriental Professor at the East-India College, Addiscombe.

W. S. W. Vaux, Esq. M.A. M.R.A.S.

LIST OF SUBSCRIBERS.

HER MOST GRACIOUS MAJESTY THE QUEEN.
HIS ROYAL HIGHNESS THE PRINCE ALBERT.

His Grace the Duke of Northumberland, D.C.L. F.R.S. F.S.A.

The Right Honourable the Earl of Powis, M.A. M.R.A.S.

The Count Miniscalchi of Verona.

The Honourable Mountstuart Elphinstone, D.C.L. M.R.A.S.

The Honourable Robert Clive, M.A. M.P.

Sir George Thomas Staunton, Bart. D.C.L. M.P. F.R.S. F.S.A. V.P.R.A.S.

The Honourable the Court of Directors of the East-India Company (5 Subs.)

The Imperial Academy of Sciences of St. Petersburg (2 Subs.)

The Imperial Academy of Vienna.

The Library of the University of Gottingen.

The Library of the University of Tubingen.

The Library of Exeter College, Oxford.

Henry John Baxter, Esq. M.R.A.S.

Nathaniel Bland, Esq. M.A. M.R.A.S.

Beriah Botfield, Esq. M.P. M.A. F.R.S. M.R.A.S.

Richard Burton, Esq.

The Rev. William Cureton, M.A. F.R.S.

Professor Dozy, Ph.D., Leyden.

J. B. Elliott, Esq.

William Erskine, Esq. M.R.A.S.

Forbes Falconer, Esq. M.A.

Duncan Forbes, Esq. LL.D. M.R.A.S.
Rev. W. Gaensler, M.A.
M. Pascual de Gayangos.
Edwin Guest, Esq. M.A.
George R. Hart, Esq.
Rev. George Hunt, M.A.
The Rev. Thomas Jarrett, M.A.
The Rev. L. W. Jeffray.
Francis Johnson, Esq.
Professor Juynboll, Leyden.
Edward William Lane, Esq.
Professor Christian Lassen, Bonn.
The Rev. Samuel Lee, D.D. M.R.A.S.
John David M'Bride, D.C.L.
Major M'Duff, 40th Regiment.
The Rev. S. C. Malan, M.A. M.R.A.S.
The Rev. William H. Mill, D.D. M.R.A.S.
Mirza Muhammad Ibrahim.
George Morgan, Esq.
William H. Morley, Esq. M.R.A.S.
C. T. Newton, Esq. M.A.
J. Parker, Esq.
Louis Hayes Petit, Esq. M.A. F.R.S. F.S.A. M.R.A.S.
Sir Thomas Phillipps, Bart.
The Rev. Edward B. Pusey, D.D.
The Rev. Stephen Reay, M.A.
M. Reinaud, Membre de l'Institut, Paris.
The Rev. G. Cecil Renouard, B.D. M.R.A.S.
The Rev. James Reynolds, M.A. M.R.A.S.
Frederick Ricardo, Esq.
The Venerable Archdeacon Robinson, D.D.
E. E. Salisbury, Esq.
John Scott, Esq. M.D.
John Shakespear, Esq. M.R.A.S.
Colonel Taylor.
W. S. W. Vaux, Esq. M.A. M.R.A.S.
John W. Willcock, Esq.
The Rev. H. G. Williams.
Horace Hayman Wilson, Esq. M.A. F.R.S. M.R.A.S. Ph.D.
Professor Ferdinand Wüstenfeld, Gottingen.

ALREADY PUBLISHED.

SYRIAC.

ܟܬܒܐ ܕܐܘܣܒܝܘܣ ܩܣܪܝܐ ܕܥܠ ܕܢܚܐ ܐܠܗܝܐ.

"Theophania, or Divine Manifestation of Our Lord and Saviour Jesus Christ," by EUSEBIUS, Bishop of Cæsarea.

EDITED, FROM AN ANCIENT MANUSCRIPT RECENTLY DISCOVERED,
By Professor SAMUEL LEE, D.D.
Price 15*s*.
[The Original Greek of this Work is lost.]

ܐܓܪ̈ܬܐ ܟܠ ܕܥܐܕܐ ܕܦܨܚܐ ܘܡܠܟܣܝ ܐܢ ܠܒܝܬܐ.

"The Festal Letters of Athanasius,"
discovered in an ancient Syriac Version,
and edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

ARABIC.

كتاب الملل والنحل "Book of Religious and Philosophical Sects."
By MUHAMMAD AL-SHAHRASTÁNÍ. PARTS I., *Price* 12*s*.,
and II., *Price* 18*s*.: Complete.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

كتاب تهذيب الاسما "Biographical Dictionary of Illustrious Men chiefly at the Beginning of Islamism." PARTS I.—IX. complete
By YAHYA AL-NAWAWI.
Edited by DR. FERDINAND WUSTENFELD.

عمدة عقيدة اهل السنّة والجماعة
"Pillar of the Creed of the Sunnites:"
being a Brief Exposition of their Principal Tenets,
By HÁFIDH-AL-DÍN ABÚ'L-BARAKÁT ABD-ALLAH AL-NASAFI.
To which is subjoined, A shorter Treatise of a similar Nature,
By NAJM-AL-DÍN ABÚ HAFS UMAR AL-NASAFI.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.
Price 5*s*.

كتاب المعجب في تلخيص اخبار المغرب
"The History of the Al-Mohades."
By ABDO-L-WÁHID AL-MARRÉKOSHÍ.
Edited by Dr. R. P. A. DOZY.

SANSCRIT.

सामवेदसंहिता "The Sáma-Veda."
Edited by the Rev. G. STEVENSON: printed under the Superintendence of Professor H. H. WILSON.
Price 12*s*.

दशकुमारचरितं "The Daśa Kumára Charita."
Edited by Professor H. H. WILSON.
Price 15*s*.

[illegible] "The Mahâvîra Charita,

or, History of Râma.

A Sanskrit Play, by Bhavabhûti.

Edited by Dr. F. H. Trithen.

PERSIAN.

مخزن الاسرار "The Treasury of Secrets,"

By Nizâmi of Ganjah.

Part I., containing the Text.

Edited by N. Bland, Esq.

Price 10s. 6d.

[illegible] "Lawâih" [illegible] "The [illegible]"

By Maulana [illegible]

Edited by N. Bland, Esq.

تحفة الاحرار "The Gift of the Noble,"

The first Poem of the Haft Aurang of Mulla Jâmi.

Edited by Professor Forbes Falconer.

[illegible] احوال [illegible]

"The History of the Atabeks of Syria and Persia, by Mirkhond."

Edited by William H. Morley, Esq.

To which is added a Series of Fac-similes of the Coins struck by the Atabeks, arranged and described by W. S. W. Vaux, Esq.

IN THE PRESS.

SYRIAC.

Analecta Biographica Syriaca, or, Lives of Eminent Bishops and others, illustrative of the History of the Church in the East during the 4th, 5th, and 6th Centuries.

Edited by the Rev. W. Cureton.

PERSIAN.

يوسف و زليخا "Yûsuf and Zulaikha, by Jâmi."

Edited by William H. Morley, Esq.

Part II. of the "Makhzan Al-Asrâr" of Nizâmi, containing the Persian Commentary and Various readings.

SANSKRIT.

[illegible] "The Prayers and Hymns of the Yajur-veda."

Edited by the Rev. W. H. Mill, D.D.

THE FOLLOWING WORKS ARE IN PREPARATION FOR THE PRESS.

SYRIAC.

THE CHRONICLE OF ELIAS OF NISIBIS.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

ARABIC.

الجامع الصغير The most authentic Muhammadan Traditions, collected and arranged, in Alphabetical Order, by JALÁL-AL-DÍN ABD-AL-RAHMÁN AL-SUYÚTI.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

PERSIAN.

تاريخ الهند والسند "A History of India," from the جامع التواريخ of RASHÍD AL-DÍN.
Edited by WILLIAM H. MORLEY, Esq.

حديقهٔ سنائى "The Hadicah, or Garden," of Hakím Senái.
Edited by Professor DUNCAN FORBES.

سكندر نامه "The Sikander Nameh" of Nizámí.
Edited by NATHANIEL BLAND, Esq.

تاريخ مسعودي "A History of Masaúd the son of Mahmúd of Ghazní," from the تاريخ آل محمود سبكتكين of BAIHAKÍ.
Edited by WILLIAM H. MORLEY, Esq.

مقامات حميدي "The Macámahs of Hamídi of Balkh," A Persian Imitation of the celebrated Work of Haríri.
Edited by N. BLAND, Esq.

نگارستان "The Nigáristán of Jawíaní."
Edited by Professor FORBES FALCONER.

TURKISH.

ديوان باقي "The Diwan of Báki."
Edited by N. BLAND, Esq.

*** All Communications addressed to either of the Honorary Secretaries, the Rev. W. CURETON, or W. S. W. VAUX, Esq., at the House of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, No. 5, New Burlington Street, will be promptly attended to.

It is requested, that Individuals, or Institutions, who are willing to subscribe to the Society for the Publication of Oriental Texts, or to further its objects by Donations, will send their names, addressed to the Treasurer, "WILLIAM H. MORLEY, Esq., 15, Serle Street, Lincoln's Inn, London," and to inform him where their Subscriptions or Donations will be paid.

SUBSCRIBERS *are requested to apply for the Works published by the Society to* MR MADDEN, *Oriental Bookseller, No. 8, Leadenhall Street.*

WILLIAM WATTS, PRINTER, CROWN COURT, TEMPLE BAR.

سلامان و ابسال

SALĀMĀN U ABSĀL,

AN ALLEGORICAL ROMANCE

BEING ONE OF THE SEVEN POEMS ENTITLED THE HAFT AURANG,

OF

MULLA JAMI,

NOW FIRST EDITED FROM THE COLLATION OF EIGHT MANUSCRIPTS IN THE LIBRARY OF THE INDIA HOUSE, AND IN PRIVATE COLLECTIONS,

WITH VARIOUS READINGS

BY

FORBES FALCONER, M.A., M.R.A.S.,

MEMBER OF THE ASIATIC SOCIETY OF PARIS,

HONORARY MEMBER OF THE AMERICAN ORIENTAL SOCIETY,

AND FORMERLY PROFESSOR OF ORIENTAL LANGUAGES IN UNIVERSITY COLLEGE, LONDON.

LONDON:

PRINTED FOR THE SOCIETY FOR THE PUBLICATION OF ORIENTAL TEXTS.

SOLD BY

JAMES MADDEN & Co. 8, LEADENHALL STREET.

MDCCCL.

LONDON:

PRINTED BY WILLIAM WATTS, CROWN COURT, TEMPLE BAR

The eight manuscripts, of which the Editor (through the kindness of Professor Wilson, and of N. Bland, Esq.) has been enabled to avail himself in preparing for publication the text of the Salaman u Absāl, and which he has collated throughout, are designated by the letters A. F. O. S. &c.

IN THE COLLECTION OF N. BLAND, ESQ., OF RANDALLS PARK.

A. A beautiful and carefully written copy of the Haft Aurang, of which the five poems composing the Ḵhamsah, viz. the Tuhfat ul Aḥrar, the Subhat ul Abrar, the Yusuf u Zulaikha, the Leilī u Majnūn, and the Sikandar Namah (or Ḵhirad-namah i Iskandari), were transcribed by ʿAlī Hijrānī, in the city of Herāt, A.H. 931 (A.D. 15[illegible]); and the other two, viz. the Silsilat uz Zahab and the Salāmān u Absāl, by ʿAbd ur Rahīm Ibn Mahmud, A.H. 1009 (A.D. 1600.) 8vo.

F. A well written and accurate copy of the Haft Aurang, copied A.H. 1041, by Mihr ʿAlī of Tatta, by order of the Nawwab Amīr Ḵhān, and collated by Nur Muhammad Badakhshī and Sulaiman of Tatta, in the same year. Formerly in the possession of T. Roebuck, Esq., and subsequently in that of the late Major Macan. Folio.

IN THE LIBRARY OF THE HONOURABLE EAST-INDIA COMPANY

X. A well written manuscript, No. 800 in the Cat. of MSS., and entitled Kulliyat i Jāmī, but containing only his poetical works. The first and greater part of the volume transcribed by Sultān Muhammad of Herat, A.H. 924 (A.D. 1518); the second part containing, among other poems, the Salāmān u Absāl, transcribed more carefully, and apparently in a different hand, A.H. 925. (A.D. 1519). 8vo.

Z. An elegantly written manuscript of the Salaman u Absal, No. 352 in the Cat. of MSS.; imperfect in several places. Without date; transcribed by Muhammad Salah Ibn Muhammad ʿAlī. 8vo.

Y. A manuscript of the Salāmān u Absāl, without date or name of writer; apparently from a good copy, but carelessly transcribed, and with frequent omission of the diacritical points. Bound in the same volume with a manuscript of the Hasht Bihisht of Amīr Ḵhusrau, written at Agra, A.H. 1030. No. 64 in the Cat. of MSS. 8vo.

IN THE LIBRARY OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY.

S. A beautifully written manuscript of the Haft Aurang, copied A.H. 1063 (A.D. 1653) by Ḥājī Muḥammad Ibn Nūr addīn Muḥammad Ibn Ḥājī Muhammad Ibn al Kāsim Dashtbayāzī, when between seventy and eighty years of age. Presented in 1829 to the Asiatic Society by Lieut.-Col. Joseph D'Arcy. Folio.

FROM THE COLLECTION OF JOHN BARDOE ELLIOT, ESQ.

O. A superb and beautifully written manuscript of the Kulliyāt-i Jāmī, containing his prose as well as his poetical works, written by Muḥammad al Ḳawwām of Shīrāz. The scribe was engaged four years in the transcription of the volume, and finished it A.H. 963 (A.D. 1556). Formerly in the possession of the late Sir Gore Ouseley. Large folio.

G. An elegantly written, but often inaccurate manuscript of the Haft Aurang, illustrated with several paintings. Without date; but copied by Muhammad al Ḳawwām, the writer of manuscript O. Formerly in the possession of the late Sir Gore Ouseley, Bart. Large folio.

VARIOUS READINGS OF EIGHT MANUSCRIPTS

OF THE

SALAMAN U ABSAL.

[illegible]

[illegible]

2. 1. عالم G. O. خوبان	58. 1. از جوان کرم G. بی جوان دهم
5. 2. پر خون G. O. چون در	2. قحط سال G. سال قحط
11. 1. عشوه ساز G. O. عشق باز	60. 1. رهی G. همی
15. 2. در کار G. در گاه	60. 2. پیل G. O. در آب
19. 2. یعنی جایم O. بنی جام	61. 1. قیمتی G. قیمت O. has بود جای قیمت
20. 1. تا جوان کرد رهیده G. با نو آن حیز رسیده با نو آن گردد رهیده O.	2. دان G. آن
.. 2. دودم G. گویا	62. 2. بفخر G. بعز
21. 2. از که G. از چه	63. 1. قرص F. روی
26. 1. یمین G. زمین	2. نی ز هم جوانی مه آسا کاسته G. has نی ز هم جوری مه تا کاسته and O. مه نو کاسته
36. 2. چون این G. & O. این چون	70. 2. چاکر O. Y. بنده Some MSS شاکر, which is, perhaps, the preferable reading.
37. 1. این من G. ای من	72. 1. خدمش A. خدم
38. 1. ای خدا آن G. ای خدا دان	73. 2. خلق را G. O. خلق را
42. 1. یمن G. زمن	74. 1&2. { است هست / است نیست } O. { ایست / ایست } A
46. 2. ز آن زمزم G. پر زمزم	
54. 2. سهل و جبل A. سهل الجبل	
56. 2. نزل نوایش G. خوان ستایش	
57. 2. خلقی از کم طاعتی G. خلقی از بی طاعتی F. خلقی با هم طاعتی	

COUP. HEMIST.

74. 2. آن در G. آن را

75. 1 هست چون این سایه عین سایه دار F. G. and O. have هست ازین رو سایه عین سایه دار

79. 1. برین دعوي G. O. بدین معني

80. 1. کز یسار و از یمین G. O. کان یسارم و یمین

89. 1. موکب, so O. S.; but A. F. X. مرکب

.. ib. بدار الخلد A. بدار الملك

92. 1. سر خاك X. بر خاك G. از خاك

.. 2 آبرو رو در رهش O. آبروي و در رهش

94. 1. خاك درش داد آبروي O. خاك درش را داد روي

.. 2. رو O. زو

96. 1. بابرا O. آبرا

99. 2. نام او گفتم همین مدحم بس است, so A. F; but O. نام او گفتن همین مدحش بس است

100. 1. نامور X. تاجور

101. 2. چو درّي O. چو مدحت X. چو شعري

103. 1 نامهٔ G. O. نامهرا

104. 1. کفتنش O. گفتنا

106. 1. بملك و عدل G. and O. omit the copula.

108. 2. شهرت G. شهوت

109. 2 ذکرش A. F. ذهنش

COUP. HEMIST.

110. 1. برین G. O. بدین

112. 2. وصف G. عدّ

114. 1. ذکا این است دین G. وفا این است این

115. 1. یارم, so O. X.; but A. یارد

116. 1. ني G. نه

.. 2. مقتصر G. مختصر

.. ib. عزّ G. عجز

117. 1 اهل دل G. صاف دل

121. This couplet is omitted in G.

122. 2. ز اسرار دین X. از سرّ این

128. 2. بر G. ني

129. 1. مصر جلال G. مصر و جلال

.. 2. رو O. ره

.. ib. کردند X. گردیده

131. 2. ما هذا بشر, so F. Y. X.; but O. ما هذا البشر

133. 1. او شه را O. اورا شه

.. 2. در, so F. X. Y. O. وز

.. ib. در زمانه باشد این بسیارکم S. در زمانه این بود بسیارکم

137. 2. تا فراق فرقدان G. تا قران قرنها

139. 2. بر A. F. در

141. 1. عمر و این G. و عمر این

143. 2. ز پیري G. به پیري

COUPLET HEMIST.

147. 1. بود A. F. شود

148. 1&2. { نیست / نیست } { به است / به است } A. X.

{ به است / نه است } G. E.

150. 1. هان G. هم

ib. قدلع G. کند

2. طواحن, so A. F. S.; but O. and X. طلواحين. In A. the original reading has been altered to طلواحي

.. ib. راه کردن X. ز آرد کردن

152. 2. میل S. اصل

153. 1. ودن G. و من

155. 2. شیشهٔ کشته S. شیشه ناگشته

158. 1. اقتضاي G. مقتضاي

160. 2. ضعف حال G. حال ضعف

162. 1. سرهم G. O. نرمم

163. 1. بر G. X. در

.. 2. باشد A. بخشد

167. 1. کرده O. گردد

168. 1. روي X. شدن

169. 2. هستي X. دستي

181. 2. بر دلم G. بر لبم

174. 1. ناتي G. باتي

COUPLET HEMIST.

176. 2. جادان G. جانها

177. 1. دل O. خود

178. 2. نامهرا G. خانهرا

179. 1. هرکه او باشد S. Y. هرکرا باشد

180. 2. از صفات ذات A. E. F. have از صفات و ذات

181. 2. مکر اوست O. فخر اوست

183. 1. املك G. بود

ib. درواست S. در بادست

184. 1. میدان آن زن G. and O. have میدان زن را

2. مي كنم G. مي دهم

187. 2. مدح X. ذکر

188. 2. بر G. در

192. 1. اي A. F. کاي

193. 2. حالیش حواهد G. حواهدش حالی

194. 1. اموچ X. باوج

.. 2. پس نو X. پس از تو

197. 1. نیست جز نامی ازو, so A. Y. X. &c. but O. نیست نامی خبر ازو

198. 1. تا چشیدم, so A. F. O.; but S. X. Y. تا چشیده, which appears to be an equally good reading.

199. 2. ببر بیران X. همچو بیران

203. 2. دست, so F. O.; S. X. Y. دستي

COUP. HEMIST.

204. 2. با گردن خود دست باز A. O. خوردست S. باگردن خردست باز Y. خود دست X. seems to have با گردني خردست

205. 1. برد A. پرد

.. ib. پيي Y. في

.. 2. باد G. باده

206. 2. خاصّ O. خاصّه

. ib. انسان X. ايشان

207. 2. مغلوب دشمن G. مغلوب و دشمن

ib. كم O. خود

208. 1. با دو صد خرمن زر كامل عيار

با دو خرمن زر خرد كامل عيار O.

با دو خرمن از خرد كامل عيار G.

210. 1. جرعه G. جام

211. 1. نهد G. نهاد

215 1. پاري, so G. and O. The orthography of A. P. S. Y. is پارين

.. 2 برآن S. ازآن B. برين O. بدان

216. 2. مطمئن S. دايماً

217. 1. پشت A. F. S. پشتي

.. ib. بار G. بهر

.. 2. مشتي A. مشت

218. 2. از A. F. در

227. 2. بنائي O. تباهي

228. 1. سازكار او S. سازكار با او

COUP. HEMIST.

228. 2. بحكم او G. O. به او حكم

232. 1. كُند زاستقبال S. & F. كاندر استقبال

236. 2. بمن اين G. پيش ازين

238. 2 وآمدش F. آمدش

242. 2. بجام S. بجاي

244. 1. بمن G. آخر

245. 1. زين S. اين

246. 1. براهي A. F. براه

247. 1. نه S. ني

.. 2. بخاكش G. ز خاكش

249. 1. ناگه A. F. تا كه

.. ib سپاهي S. سپاه

. 2. قفا, so A. G. O. S. X. Y. B. فضا

252. 2. ز آسيب O. زآواز

254. 2. برآن G. درآن

255. 2. عمامه O. عمامي

256. 2. راحت, so A. F. Y.; but G. O. X. رحمت

257. 2. دستم زد و S. دستش زدم

259. 1. بسي O. كسي

259. 2. آزانها G. ازآن دُر

264. 1. خواب A. F. آب

269. 2. گرانمايه G. فرومايه

270. 2. سنگ برخارا شگاف وكوه كن S. has (contrary to the measure) سنگ بشكاف و خارا كوه كن

271. 1. ميكش O. بيشك

COUPLET. LINE.
2.. 2. دست X. جود

ib. آنرا F. آنجا

273. 1. آن خاك را زدشمان G. آن خاك رنن كردن

274. 1. اعتقاد S. اعتقاد

277. 1. كو Y. ور

.. 1. اندك, so F. X. Y. G. & O. have دور, which is, perhaps, equally good

277. 2. و هيچ, so F. X. G. & O. omit و.

281. 2. خلوت O. حاجت

282. 1. نرفتي G. نرفته

.. 2. نجستي G. نجسته

283. 1. ز بس G. بسي

287. 2. فرق نتواند ميان كي بدادن نعمت و شان S.

288. 2. بسان ظلم عار G. بجاي عدل عار

290. 2. نه دين G. ز دين

291. 1. آيد O. آمد

.. 2. از ظالم ديندار به S. از ظلم دارد دور به از ظلم دار بيش و به X.

297. 2. يوناں G. دوران

298. 1 & 2. ساختش / ساختش ; ساختن / ساختن Y. ; ساختند / ساختند A. & F. ; داشتش / ساختش O.

300. 1. شد O. شد

301. 1 & 2. G. omits this couplet.

COUPLET. LINE.
306. 2. عاشق O. S. X. Y. Z. ; but A. F. درد

308. 1. دستت, so S. X. Y. Z. ; but A. F. دست

.. 2. عاقل A. F. باقي

310. 2. بر سر G. در صف

311. 1. دهكاران Z. دهكانرا

312. 2. حاصد S. حاص

313. 2. دست در حلقه A. در دست حلقه

315. 1. جانانش, so G. O. S. X. Y. ; but A. جان و مالش

316. 1. سپهبد در عرب, so O. S. ; but F. X. Z. have سپهدار عرب

.. 2. اندم O. آمدم

.. ib. نامها امست A. F. نامهاي نو

317. 2. قهر, so A. F. S. X. Y. ; but G. & O. قتل

320. 1. بره به G. به بود

321. 2. باصل S. باهل

322. 1. آنكه G. آنچه

.. 2. در G. ور

323. 2. بيش كيري شيوه O. has بيش كيري بسته G. بيشه كيري بيشه

324. 2. غرور و جهل O. S. F. غرور جهل

326. 1. هر G. آن

.. 2. ليك, so A. F. Y. ; but O. X. S. Z. have تبك, which is, nevertheless, inadmissible on account of the rhyme.

COUP. HEMIST.

328. 1. بيش G. نزد
.. ib. شيخي O. Z. شخصي
331. 2. شوم, so A. F. S. X. Y.; but G. O. شود
333. 1&2. In G. this couplet commences with the second hemistich.
.. 1. آري, so G. O. S. X. Y.; but A. and F. have آين
.. 2. دانش G. بينش
335. 1. بهبود S. مقصود, the rhyme not permitting.
.. 2. رو دهد X. ره دهد Z. وا دهد
335. 1&2. { مقصود / بهبود } G.
336. 1. حالي O. عالي
.. ib. برداشت G. بكشاد
337. 1. چين O. من
.. 2. غيبش F. غيبت
342. 1. صورت G. معني
346. 1. كه F. Y. Z. كي A. كاي
347. 2. آزار, so G.O.S.X.Y.Z.; but A.F. كردار
350. 2. ني پسر ني G. نه پسر نه
353. 2. محرومي از فرزند, so O. S. X.Y. Z.; but A. F. محروميء فرزند
354. 1. چشم عقل و علم G. چشم وعقل وهوش
356. 1. سيل S. ميل
358. 2. خلاصي را, so A.F.; but G.O.S.X.Z. خلاصي زآن, which is, perhaps, the preferable reading.
360. 2. زآن S. Z. آن
365. 1. نفس G. نقش
366. 1. اينسان F. X. اينان G. & O. ايشان
369. 1&2. { كرام / مدام } A. has { كران / بدان }
371. 1. زن A. آن
.. ib. ناقصي در عقل G. ناقص بي عقل
373. 1. بدانش G. باتش
376. 1. ششتر, so F.O.S.Y.; but A.X.Z. ششدر
.. 2. لكن, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. لكام
377. 2. ثوب, so F.; but Y. توب A. G. O. شرب
.. ib. ستر شب پوشش كني O. has the line thus: شرب زركش شربت پوشش كني
S. has تار زركش بر سر دوشش كني
X. for شرب has سرب
and, for شب پوشش . . سرپوشش
G. has بر سر دوشش كني
378. 1. هم بوقت, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. خوش بوقت
380. 2. سيب اصفهان G. X. سيب از اصفهان
.. ib. اصفهان The orthography of Y. is اسپهان

DIST. HEMIST.

381. 1. فند G. نسود

2. و هيچ G. and O. omit و

383. 2. آن لوح از حرف X. از لوح آن حرف

388. 2. سرّ G. كار

391. 1. در نيابد G. and O. در ببابد

2. تا من از اوّل G. تا زاوّل من

392. 1. دو جه G. O. X. Z. كرشه

2. بيش G. نزد

393. 2. زد دم و از حال خويش A. F. have

زد دم از حال خويش و

395. 1. نآيد, so A. F. S. X. Y. O. مايد

Z. آيد

ib. اين جوان G. اي جوان

397. 1. داني, so F. S. X. Y. Z., but O. داند

2. نفرين G. فرمان

398. 1. بي G. در X. كاي

399. 1. مرد دانا حكيم G. مرد دانا از حكيم

2. شهوت زن را, so F. O., but G. X.

Y. Z. شهوت و زن را

400. 1. بدانش, so O. S. X. Y. Z. A. F. براش

401. 1. نطفه را Y. نطفه

403. 2. نفحه, A. F. S. Y.; but G. O. X. Z. نفخه

404. 2. گشت A. F. شد

405. 1. بي وي, so F. O. S. X. Y. Z.; but

A. از وي

406. 2. پرنور S. بي نور

411. ... جرو حزوش حجب بود و داراي

O. has حولرو و حجب بود و داراي

413. 2. مو, so G. S. O. X. Y.; but A. F. مه

ib. آويخته, so A. F. O. X. Y. Z.; but

S. آميخته

414. 2. براتش A. F. بيانش

415. 2. بروي G. بودي

416. 1. زدوده S. زديده

417. 1. دوده S. دوده

ib. دايم جواب, so A. F. S. X. Y.; but

G. عجو آب

418. 1. نوشها نخته نيوش, so O. S. X. Y. Z.;

but A. F. نوشهاي سخته نوش

2. دهر گفتار را, so A. F. X. Y. Z.; but

G. & S. دهر گفتار او

420. 1. ز آن X. آن

2. سخان را S. بيجو را

421. 2. وز O. از

426. 1. از سيمش, so A. F. S. Z.; but G. O.

X. Y. سيمين, which is, perhaps,

equally good.

427. 1. بر تنش بستان چو آن صافي حباب

S. بر تنش صافي دو بستان چون حباب

for بر F. has از

430. 2. نشان G. نهان

431. 2. ناقي S. باقي

COUP. HEMIST.

432. 1. دل G. وي

433. 1. از گل نسرين, so A. S. X. Y. Z.; but F. G. O. از گل و نسرين

.. 2. خسان, so A. O. S. Z.; but X. حنا Y. حيا, which appears to be an equally good reading.

.. ib. مستور O. دستور

434. 1. دست او G. دستانش

435 1. آزردگان O. آزادگان, which is manifestly inadmissible on account of the rhyme.

. 2. غفلت براز افسردگان, so S. Y. Z.; but A. F. براه افسردگان G. برآن زافشردگان O. X. بر از افسردگان. غفلت براز is here the epithet of افسردگان. برازيدن being a word of rather rare occurrence, seems to have been misunderstood by copyists, and hence may have arisen the variety of readings.

437. 1. درون G. روان

.. 2. حنّايش The orthography of حنّا in some MSS., here, and in other passages, is حينا

438. 1. هرسر, A. F. S. X. Y. Z.; but O. درهر

439. 2. زحنّا منخسف G. هلال منخسف

440. 1. آراسته G. پيراسته

COUP. HEMIST.

441. 1. رسيد S. O. X. Y. have كشيد, which is, nevertheless, inadmissible on account of the rhyme.

443. 1. آن سرّي G. سرّ آن

444. 1. بآنجا برده G. بآن آورده

446. 2. هست رد A. G. دست زد, which is inadmissible on account of the rhyme.

449. 1. مرغان آبي, so A. G. S. X. Y. Z.; but F. مرغان و ماهي O. has the line thus:

هر طرف مرغابيء در آشناه

.. 2. از, so A. F. S. X. Y. Z.; but G. O. در

450. 1. دريائي, so A. F. S. X. Y. Z.; but G. and O. در جائي

. 2. گردد G. كرده

457. 1. مشغوف A. معشوق

459. و G. در

460. 1&2. G. omits this couplet.

.. 2. شهد O. مهد

461. 2. از هركه غير G. از غير هركه

462. 2. جا در بصر G. در ديده جا

464. 2. بالاي G. بالين

469. 2. شدش, so G. S. O. X. Y. Z. A. F. شده

470. 1&2. { بخوبي ماه رو / چون ماه او } G. { چون ماه رو / چون روي او }

COUP. HEMIST.

472. 1. .شد یکي صد حسن او وآن صد هزار
so S. X. Z.; but O.
,شد یکي صد حسن وآن یك صد هزار
and A. F. Y.
شد یکي صد حسن او زآن صد هزار

473. 1. با Y. در
ib. دل پسند A. and Y. have ,سربلند which is inadmissible on account of the rhyme.

476. 2. مخسف X. محرف
.. ib. کرده G. گردد

477. 1. زیر X. زبن
.. ib. مخسف X. مخنف

482. 1. ,سیب so A. F. S. X. Y.; but O. Z. زیر

485. 1. پشت ازو F. G. پشت او
.. ib. قدر G. قدّ

488. 2. بر A. F. در

493. 1. بحر O. X. بهر

495. 1. لعل O. لفظ

496. 2. خوش نویسان زآن G. خوش نویسان را

499. 2. نعم G. نظم

501. 2. حور پیکر A. F. ماه پیکر Z. خوب پیکر

505. 1. گه S. X. گر
.. 2. ,نیش را نیشکر so O. S. X. Y. Z.; but A. F. نیش چون نیشکر

COUP. HEMIST.

508. 1. نار A. F. O. تار

509. 1. طفل G. عقل

514. 1. چون شاه این G. کین شاهد

515. 1. نیم مست O. Z. نیز مست

518. 1. ,بر نف so A. F. Y. Z.; O. S. X. در نف
.. 2. زرنش Z. زرین

519. 1. ,زنان جوان so A. S. X.; F. Z. زمان جویان O. زبان گویای
G., for ,جوان has جویای
.. 2. حلقه کرده X. خیمه کرده Z. حلقه بسته

523. 2. هر بار A. سر بار

524. 2. وز X. از
.. ib. بخت G. بار

525. 1. زیر این Z. سوي این

530. 1. سه پر مرغي Z. سپر مرغي
Y. سه بر مرغي (سه پر ...)
S. پر مرغي without سه

530. 1. بر آن G. پران
.. 2. ره سپر کردي بهنجار X. has
ره سپردي گه بهنجارش

531. 1. سفر A. Z. صفر

532. 2. بودیش O. بود ریش

534. 1. در F. وز G. ور Y. ار (از =)

538. 2. وین O. زین S. چون

539. 1. بودي G. بردي

541. 1. جنب G. جیب

COUP. HEMIST.

542. 1. بسط G. بذل

.. 2. او از A. اورا

.. ib. قبض G. فضل

544. 2. فاقه G. دهر

545. 2. تنگ زنان از باراو بگریختی

O. has یك زمان از باد وي نگریختي

S. & X. have (which seems best)

تنگ زنان از باران بگریختي

A. F. یك زمان از باراو نگریختي

Z. یك زمان از باران بگریختي

Y. تنگ زنان از باراو بگریختي

تنگ زنان, so S. X. Y.; but A. F.

O. Z. یك زمان

.. ib. بار, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. باد

.. ib. او, so A. F. O. Y.; but S. X. Z. آن

547. 1. بهر A. بحر

548. 1. برآن O. بآن F. درآن

.. ib. اقبال G. اقرار

551. 1. چندان آن صله Z. آن چندان صله

G. O. چند او صله

552. 2. باربست, so A. G. F. S. Y.; but O. & X. باز رست, which seems equally good.

554. 1. تا دست, so A. F. S. X. Y.; but O. Z. تا شب

.. ib. بر بذل درم, so F. S. O. (the rhyme being lost) بر بذل و کرم

A.F.X. بر بذل و درم Z. بر بزم درم

555. 2. آستان O. آستین

556. 2. عتاب G. کتاب O. has the line thus: کرد مشفق داد آواز عتاب

557. 2. کلك O. ملك

559. 2. کم گو A. گو کم

565. 2. محرم G. مجرم

566. 1. با خویش در پیوسته

G. با خویشتن پیوسته

568. 2. گل سنبل O. گل و سنبل

571. 1. زعشقت O. Z. Y. بعشقت

.. 2. راند O. گوید

572. 2. گوهر وصف خسان O. has

گوهر و وصف چنان

574. 1. مه O. هر

575. 1. لطف O. وصف

577. 2. عشقش, so O.S.X.Y.; عشق A. F.

579. 1. نازکي, so F.O.Z.Y.; but A.S.X. تازگي

580. 2. رسیدن شد برآن, so A. F. Y.

G. رسیده S. رسیده آمد ازو

X. رسیدن را برآن

.. ib. برآن G. بدان

582. 1. میوه برشاخ G. O. میوهٔ شاخ

.. 2. زآن G. زو

583. 1. شاهدي G. O. شاهد

COUP. HEMIST.

583. 2. کم نه ز اسباب G. X. نم نه اسباب

587. 2. فرق G. غرق

. . ib. بافتي O. S. تافتي

589. 1. نهادي A. نهادن

. . 2. از وسمه توز A. وسمه ز توز

590. 1. بزنگاري G. زنگار

592. 1. دادي A. داد

. . 2. ز دل بردي O. زدي بر وي G. زدي

594. 1. گه O. گر

596. 1. كه O. گر

598. 1. بكاري, so A. O. X. Z.; Y. بكار G. نگاري

599. 1. نگارين A. نگار

602. 2. بر G. در

605. 2. نگردد, so O. S. Y.; Z. نگيرد

606. 1. جاني بر X. & Y. جاي بر

. . 2. دل يوسف S. X. Y. دل صوفي

O. دل صافي

607. 1. هيچ نقش و هيچ A. هيچ نقشي هيچ

O. has the line thus.

هيچ نقش و هيچ نيرنگي درو, the rhyme forbidding.

S. هيچ نقش و هيچ رنگي نه درو

F. هيچ نقش هيچ رنگي ني درو

608. 1. آنكه چيره دست G. جست و چيره دست

X. و آنكه چيره دست

COUP. HEMIST.

611. 1&2. رو نه تافت / از هر سو نه تافت so O.; but

Y. رو بتافت / وز هر سو شتافت

A. رو نتافت / هر سو مي شتافت

S. رو نتافت / در هر سو نه يافت

X. رو نه تافت / هر سوي نه تافت

Z. رو نتافت / رو هر سو نه تافت

613. 2. شكر كامي بكام او نهد

G. شكرستاني بكام او نهد

O. alone, for كامي has كافي

614. 1. زغيبش Y. بغيبش

616. 1. حلم O. علم

. . 2. عشوه O. عشرت

617. 2. ازدن O. كشيدن

620. 1. عارضش O. عارض

. . ib. عيشش از ياد دهانش

O. has

عيش او هم از دهانش تنگ شد

624. 1. كه S. كي

628. This couplet is omitted in O.

1. از G. آن

COUP. HEMIST.

628. 2. آن A. از

629. 2. حوصله O. وصلهٔ

632. 1. آب شیرین چون O. S. کآب شیرین گر

633. 1. باشد, so A. F. O. Y. Z. G. ماند

.. 2. زآبشخور O. زآبشخورش

636. 2. فرّخ فال, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. فرّخ بال G. فارغ بال

637. 1. آن A. از

641. 2. بپای O. بسوي

644. 1. هر دو را X. هر کرا

.. 2. قلاوور O. قلاورز Y. قلاوز Z. قلادیر X. has the line thus:

بانگ بوس آمد مرادش در کنار

In A. the original reading has been altered to:

زآنکه بودش آرزو شان در کنار

645. 1. بس که G. لب که

648. 2. میل پیوندي, so A. F. S. Y. Z.; but O. بند و پیوندي Z. مهر و پیوندي

650. 2. شکرخواب سحر X. سحرخواب شکر

653. 1. بستر O. has سیر

656. 1. زحمت O. زبنت

.. 2. مسند G. بستر

658. 1. هم بدین S. بر همین

.. 2. چشم زخم دهر Y. زخم چشم دهر for دهر G. & O. have خلق

COUP. HEMIST.

659. 1. ماه سال A. & X. have ماه و سال O. has the line thus:

روز و هفته شد مه و هم سال سال

& G. روز و هفته شد مه و هم سال سال

.. 2. و ملال O. و وبال

660. 1. کآن A. کز

663. 2. صبحدم را G. صبحدم خود

665. 1. بار انتظار S. باز از انتظار

668. 1. مشت S. X. Z. مشتي

671. 1. شیر فام G. سبز فام

.. 2. یا G. تا

672. 2. گیرم G. گردد

674. 2. چندین G. دیگر

679. 2. گردند شان G. کردند شاه

681. 1. گفتند G. راندند

688. 2. نآید F. G. X. نآمد

689. 1. با وي G. باري

693. 1. تاجم G. بایم

694. 1. رو O. ره

698. 1. تیر O. شیر

699. 1. نه X. به

.. ib. آهو وشان G. آسودگان

700. 1. روي S. شوي

.. 2. وز تن O. وز پيء

.. ib. فگن F. شکن

701. 1. نه S. X. به

COUP. DISTICH

702. 2. ز پاي X. بپاي O. بجاي

703. 1. ننشستم A. O. X. بنشستم

705. 1 بدا A.F. هلا G. X. بدان, which, although incorrect, may confirm the reading بدا

.. 2. آب S. شاخ

706. 1. کند و شد, so S. Y. Z.; but A.F. O. X. کند شد

707. 2. گوهر G. جوهر

713. 1. ور A. در

.. ib بر F. در

719. 2. سخت کوش G. نیز هوش

720. 2. آخربن A. آخر ابن

.. ib. کلك A. F. حرف

721. 1. دفتر S. از دفتر

738. 1. گفت بود A. F. بود گفت

739. 1. نفس و شهوتش A.F. نفس و شهوتم G. نفس شهوتش

744. 2. درگاه, so F. S. X. Y.; O. در راه

746. 2. بیرون از منست, so G. O. S. X. Y.; but A. F. بیرون منست

747. 1. فاعل X. عاقل

750. 1. زاد مردي A. S. راد مردي Y. راه مردي

751. 1. پاي از محنت O. پاي محنت

.. 2. آن G. ره

753. 1. نیك تنك G. تنت تنت

COUP. DISTICH

754. 1. زآنجا G. آنجا

757 1. زانجا خطا A. F. زانجا رها

.. ib مگذاریش O. S. Y. نگذاریش

759 1. خیز A. F. جبر

760. 2. در A. F. بر

761. 1. نش A X. کز

762 2. تمار A. F. دمار

765. 1 نکند O. S. X. بدند

2. در درون او A. در درونش او

768. 1 & 2. { کشت / کشت } { شد / شد } G.

770. 2. جز G. از

774. 2. تنت G. لیك

776. 2. گاه A. F. وقت

781. 1. چو زندان A. F. ز هجران

790. 2. از آنها G. از آنجا

791. 1. هر جا A. F. بر جا G. هر سو

.. 2. نیلی دیبه را A. نیل دیبه را F. بیه دنبه را

795. 1. بچنبیدي Some MSS. بخسپیدي

.. 2. جوزهر A. ماه و خور

801. 1. چو تیر G. ز تیر

.. 2. نیز تر بر میگذشت G. نیز پر تر میگذشت

802. 1 & 2. { رانده اند / مانده اند } { راندند / ماندند } G.

COUP. HEMIST.

802. 2. ز رونق G. ز زورق

805. 2. تاج G. شاخ

807. 2. در G. وز

810. 1. باد دستي G. بار دستش

.. 2. نثار G. شمار

812. 1. چون در G. اندر

813. 2. خويش G. خوب

817. 2. تيمار G. بيمار

819. 2. زخم G. رنج

823. 2. هر دو ميبردند روز خود بشب

G., from a preceding couplet, has:

هر نفس از چشمه ساري خورده لب

824. 2. در G. وز

827. In F. & G. this couplet occurs between couplets 823 and 824.

831. 1. دو صد G. & O. دو سه

.. 2. ديّار G. و بار

833. 2. تا ابد نظّارهٔ رويش كنم.

G. has قبلهٔ دل طاق ابرويش كنم

834. 1. نظّاره G. انديشه

836. 2. مي در G. در وي

840. 2. پرده G. بوده

.. ib. گيتي G. مشكل

843. 1. چون بر G. تا در

844. 2. G. در

846. 2. هيچشان غم ني براي

COUP. HEMIST.

G. has هيچ غم ني شان براي

847. 2. برايشانش G. بديشانش

850. 1. A. and G. omit و

852. 1. جانشان, so O. G. S. X. Y. Z.; but A. F. حالشان

.. 2. جامشان X. جايشان

854. 1. كه G. گر

.. 2. افگند G. و افگند

855.1&2. { آمدست / آمدست } { آمده / آمده } G.

861. 1. جان پر اميد و پر G. بيچارهٔ جان پر

.. 2. بر G. با

862. 2. در F. بر

863. 2. عشرتش G. عزّتش O. غيرتش

865. 2. ضلالت G. جهالت

.. ib. روي دل واپس A. روي دل را پس

869. 1. گماشت O. گذاشت

874. 1. چه بود G. نبود

875. 1. چه محنت O. چه بيني G. چه معني

876. 1. چون شد, so O.S.Y.Z.; A.F. چو شد

877. 1. برو G. بدو

.. ib. هست آن G. آن هست

881. 2. و گر F. او ور

883. 2. دست ازو بگسل G. جزم ميدانش

885. 1. گرچه مي G. گر همي

.. ib. ز آغاز A. F. آغاز

COUPLET HEMISTICH

888. 2. مهر از لطف G. لطف از مهر

.. 2. دوشش S. دستش

895. 2. سلك G. ملك, the rhyme not permitting.

899. 1. خدمت F. شاهي

.. 2. كريم O. حكيم

901. نيست كش A. F. هرگيش

904. 1. آنكه در هر چار O. S. انچه در هر جا

.. 2. دهد G. O. شود

.. ib. شاهش F. شاهد

912. 2. در فضاي G. از قضاي

914. 2. آتشي در پشته وكوه او فكند, so A. S.X.Z.; but Y. for در پشته وكوه has از پشته كوه & G. در پشته كوه. O. has the hemistich thus:

آتش اندر پشته هيزم فكند

916. 2. بر A. F. در

918. 1. غش بر زر A. غش بر زر F. زر برغش

.. 2. خالص S. Y. سالم

919. 1. مغشوش O. معشوق

920. 1. يزدان G. مردان

923. 1. منافق شيوه O. منافق پيشه

.. 2. دين O. اين

927. 2. هين ببين O. هان ببين S. مي ببين
X. تو ببين Y. هين پس اين

.. ib. نور G. O. مرد

928. 1. سوخت چون خاشاك و خس
G. سوختن چون خار وخس

.. 2. و آنچه O. ز آنچه

.. ib. بود G. ماند

930. 2. دي در دي O. دي بر دي

932. 1. گر بدارد A.F. در بر آرد G. درجه دارد

935. 2. چون خس S. خرمن

942. 1. بنشست G. نشست

ib. مسندش O. سنبين

.. 2. كامل عيار G. صاحب عيار

943. 1. ازو O. از آن

952. 2. در صد, so F. O. S. X. Y.; but G. صد در. A. had, originally, صد در, which has been altered to در صد. Z. has در صد رشاد

953. 1. هر دو ما يا يكدگر, so A. S. X. Z.; but O. هر دو بار يكدگر

This couplet is omitted in G.

954. 1.&2. {بود / بود} A. & F. {درد / درد}

956. 1.&2. {ني / ني} G. {نيست / نيست}

960. 1. از O. وز

961. 2. مست خواب G. پر ز خواب

962. 2. آغاز G. آهنگ

964. 1. گشت A. Z. شد

COUP. HEMIST.

946. 2. ماند خاطر از خیال او بُرم

S. has ماند از خاطر خیال او برم

965. 2. بر سرم این اشتلم A.F. در سر من اشتلم

967. 1. گم گشته را G. گم کرده را

.. ib. وا یافتي A. F. در یافتي

. 2. آواره S. بیچاره

968. 1. از ابسال اینچنین S. از ایشان همچنین

.. 2. بود G. O. ماند

969. 2. افتاد از آن غم G. زآن غم فتاده

971. 2. ضمیر G. زبان

.. ib. تا X. تا

.. ib. غم, so G. O. S.; but A.F.X.Y.Z. هم

972. 2. دروغ O. عجب

974. 2. ابر G. اندر

976. 1. کس آزادي G. کسي دوري

979. 2. زخم رنج و غم A.F. زخم درد و غم

O. درد و رنج و غم

979. 1. چو دید O. ندید

981. 1. آن G. بر

. ib. دانا S. والا

982. 2. روشن O. روئین

984. 2. وقف Y. وقت G. صرف

987.1&2. {ام / ام} {ایم / ایم} O.

988. 1. آن دانا S. دانا آن

.. 2. راه O. راي

COUP. HEMIST.

989. 1. نشکند O. بشکند

.. 2. و آید G. O. آید

995. 2. خوب و زیبا G. عذب دریا O. omits و

996. 1. دانا بي لجاج و بي ستیز

Z. داناي لجاج و بي ستیز

997. 2 دانائي G. نا دانان

998. 2. رافت او شد مقیم G. راحت او مستقیم

1001. 1. جان, so A.F.Y.; but O.S.X.Z. جام

1002. 2. از A. وز G. در

1004. 1. داشتي A. ساختي

1005. 2. بسرحدّ S. بصحراي

1007.1&2. {شود / شود} {شدي / شدي} A. F.

1009. 1. جمع G. بزم

.. 2. پیش او حسن G. پیش حسن او

1011. 1. نیست از وي در غنا کس تیزتر

G. has, instead of this line,

سرو قدّش هر زمان نو خیزتر

For از وي در غنا O. has در وي از غنا

1113. 2. میلي بوي G. میل قوي

1017. 1. ضمیر O. درون

.. 2. شد بر وي O. بر وي شد

1018. 1. فاني G. خامي

.. 2. عیش G. عشق

1024. 2. پاي او تخت O. پاي تخت او

G. پایهٔ تخت

COUP. HEMIST.

1025. 2. بخواند .G نشاند

1030. 2. زیر پاي اندر .O زیر پا از زر

1033. 1. ني .X بي و .Y مي .O

1034. 2. غايت .O حاجت

1035. 1. عقل دين اندوزرا .O عقل و دين اندوزرا

1036. 1. كِشت زار .O كشته زار

1037. 2. گيرد .G گردد

1038. 1. آنچه خود داني روش مي كن بر آن
   آنچه داني پي روي ميكن بآن .A
   For آنچه O. has هرچه
   For پي روي Y. has پيروش
   For بر آن G. has در آن

.. 2. وآنچه .G آنچه

1039. 2. بين كه چون ميگيري و چون ميدهي
   به كه چون گيري و يا چون ميدهي .G
   For و چون ميدهي O. has :
   برون و ميدهي

1043. 1. در .O از

1045. 1. راهها .O رايهاي

.. 2. دستور .G آئين

1046. 1. تو .G و تو

1047. } G. omits these couplets.
1048. }

1048. 1. ني كه از تو عدل .F ني كه از عدل تو
   .X ني كه نور عدل .زنگ, so O.
   Other MSS. رنگ, but زنگ is probably intended.

COUP. HEMIST.

1050. 2. وز .F. G. از

1051. 2. يا شبان .A.O.S.Y. با شبان .X پاسبان

1053. 2. سَت بر نَرَگ .O گر بر گرث

1054. 1. بس بزرث .A. F. سر بزرث

1055. 2. بايد .G باشد

1057. 2. حقّ خود .O حق خود را

1059. 1. بر .G با

1060. 2. كينه كش هر .S كينه كش از

1062. 2. خوي Altered in F. to جوبد

.. ib. G. O. خوي او ز آلودگي پالودني

1063. 2. رنج .O دنج

.. ib. كاويرا .O كاريرا

1069. 1. سعادت .O سعايت .G سياست

1070. 2. كو .G. O. كر

.. ib. ده خودرا دويست .O ده خود دور نيست

1071. 1. حفظ كافي چون چنين
   .G خطّ او چون اينچنين .A.F.S.X خطّ

1073. 2. دينات .S دينار

1075. خود را تمام .O خود نا تمام

1078. 2. بسرّ .O بستر

1080. 1. از .G آن ; and for مراد .G چو داد

1082. 2. دامان را .G دامن در

1084. 2. گوش باش و هوش شو
   هوش باش و گوش شو .O

1085. 2. عقل اوّل را مقدّم, so G. O. S. Y.,
   but A.F.X.Z. عقل را اوّل مقدّم

COUP. HEMIST.

1086. G. omits this couplet.

.. 1. خرده دان O. نکته دان

1088. 2. گیتي A. عالم

.. ib. کفیل G. کثیف

1090. 1. بذات و فعل O. omits و

.. 2. کرد بي پیوند از اینها A. omits از X. کرده پیوند اینها

1093. 2. از A. و

1094. 1. شاهي او آراستست O. شاهيء او راستست

.. 2. شاه S. شهر

. ib خاستست A.O.S. have خواستست; but this orthography is often found when خاستن is intended.

1095. 1. بر O. در

1096. 2. بالا را O. دانا را

1097. 2. جسم S. و جسم G. has the line thus:

زاده زین علّت پئي پیوند جسم

1101. 1. و جان O. omits و

.. 2. کام S. نام

1102. 2. جز بخیر A. بمرگ G. has the line thus:

جز بخیر از صحبت آن همسرند

1103. 2. وز وصال هم O. در وصال هم

1104. 2. لجه G. شهوت

COUP. HEMIST.

1107. 1. باشد آن تاثیر سنّ انحطاط

باشد آن تاثیر شیب و انحطاط F.

The reading of A. has been altered to

باشد از تاثیرش آن سر انحطاط

.. 2. طي شدن آلات شهوت را بساط

طي شدن احوال شهوت انبساط O.

1108. 1. محبوب A. محبوس

.. 2. فرو مانده F. فرو ماندن

1112. 1. زآن A. F. آن

.. 2. حیواني, so A. F. S. X. Y.; but G. O. نفساني

1115. 2. رهید O. رمید

1120. 1. هم برین اجمال کار این O. has هم برین اعمال کاري این

1123. 2. زین A. کن

1124. 1. زآنچه O. آنچه

1125. 1. وقف A. O. وقت

.. ib. نفس و نفس X. omits و O. has نقش نفس

.. 2. نفس را دار این نفس X. نفس خود را این نفس For دار, A. F. Y. have دان

1126. 2. گو O. کن

.. ib. دعا و مدحت A. دعاي مدحت

زآنچه گفتي وقت عذر آوردنست ورد خود استغفر الله كردنست
١١٢٥ وقف استغفار كن نفس و نفس نفس را دار اين نفس همراز و بس
زآب استغفار چون شستي دهان گو دعا و مدحت شاه جهان
مدح شاه كامران يعقوب بيگ فيض باران آمد و من تشنه ريگ
ريگ تشنه كي شود از آب سير بر وداع او كجا باشد دلير
چون بود سيري ازين آبم محال بر دعا بهتر بود ختم مقال
١١٣٠ عالم از فيض نوالش تازه شد نوبت عدلش بلند آوازه شد
هر دمش جاه و جلالي تازه باد
مدّت ملكش برون زاندازه باد

اتمام يافت انطباع اين قصّهٔ عجيب
كه اختريست رفيع المكان
از هفت اورنگ
وگوهري عظيم الشّان
در لطف وزن
بي همسنگ
تم تم
تم

چیست آن ابسال در صحبت فریب — وآن سلامان ماندن از وي بي‌نصیب
باشد آن تاثیر سنّ الحطاط — طي شدن آلات شهوت را بساط
کرده جا محبوب طبع اندر کنار — وآلت شهوت فرو مانده ز کار
چیست آن میل سلامان سوي شاه — وآن نهادن رو بتخت عزّ و جاه
١١١ میل لذّتهاي عقلي کردنست — رو بدار الملك عقل آوردنست
چیست آن آتش ریاضتهاي سخت — تا طبیعت را زند آتش برخت
سوخت زآن آثار طبع و جان بماند — دامن از شهوات حیواني فشاند
لیك چون عمري بآتش بود خوي — گه گهش درد فراق آمد بروي
زآن حدیثش وصف حسن زهره گفت — کرد جانش‌را بمهر زهره جفت
١١١ تا بتدریج او بزهره آرمید — وز غم ابسال و عشق او رهید
چیست زهره آن کمالات بلند — کز وصول آن شود جان ارجمند
زآن جمال عقل نوراني شود — پادشاه ملك انساني شود
با تو گفتم مجمل این اسرار را — مختصر آوردم این گفتار را
گر مفصّل بایدت فکري بکن — تا بتفصیل آید اسرار کهن
١١٢ هم برین اجمال کار این خطاب — ختم شد والله اعلم بالصّواب

خاتمهٔ کتاب سلامان و ابسال

جامي اي کرده بساط عمر طي — در خیال شعر بودن تا بکي
همچو خامه چند باشي خام کار — در سواد شعر پیچي نامه وار
موي تو شد در سیه کاري سفید — رو سفیدي زین هنر کم دار امید

ده بود سلك عقول اي خرده دان ‌ ‌ وآن دهم باشد مؤثّر در جهان

كارگر چون اوست در گيتي تمام ‌ ‌ عقل فعّالس از آن كردند نام

اوست در عالم مفيض خير و شر ‌ ‌ اوست در گيتي كفيل نفع و ضر

نيستش پيوند جسماني و جسم ‌ ‌ گنج او مستغني آمد زين طلسم

١٠٩٠ او بذات و فعل خود زينها جداست ‌ ‌ كرد بي پيوند ازينها هرچه خواست

روح انسان زادهٔ تاثير اوست ‌ ‌ نفس انسان سخرهٔ تدبير اوست

زير فرمان ويند اينها همه ‌ ‌ غرق احسان ويند اينها همه

او شه فرمان ده است و ديگران ‌ ‌ زير فرمان وي از فرمان بران

چون بنعت شاهي او آراستست ‌ ‌ راه دان از شاه اورا خاستست

١٠٩٥ بر جهان فيضي كه از وي ميرسد ‌ ‌ بر وي از بالا پياپي ميرسد

پيش دانا راه دان بو العجب ‌ ‌ فيض بالا را حكيم آمد لقب

روح پاكش نفس گويا گشته اسم ‌ ‌ زاده زين عقلست بي پيوند جسم

هست بي پيونديء جسمش مراد ‌ ‌ آنكه گفت اين از پدر بي جفت زاد

زادهٔ بس پاك دامان آمدست ‌ ‌ نام اين زاده سلامان آمدست

١١٠٠ كيست ابسال اين تن شهوت پرست ‌ ‌ زير احكام طبيعت گشته پست

تن بجان زنده است وجان از تن مدام ‌ ‌ گيرد از ادراك محسوسات كام

هر دو زآن رو عاشق يكديگرند ‌ ‌ جز بخير از صحبت هم نگذرند

چيست آن دريا كه در وي بوده اند ‌ ‌ وز وصال هم درو آسوده اند

بحر شهوتهاي حيوانيست آن ‌ ‌ لجّهٔ لذّات نفسانيست آن

١١٠٥ عالمي در موج او مستغرق اند ‌ ‌ و اندر استغراق او دور از حق اند

حفظ کافی چون چنین وافر شود　　نفس او طغیان کُند کافر شود
هست پیش زیرکان ارجمند　　حکم کافر بر مسلمان نا پسند
قصّه کوته هرکه ظلم آئین کند　　وز پیٔ دینات ترك دین کند
نیست در گیتی ز وی نادان تری　　کس نخورد از خصلت نادان بری
١٠٧٥ کار دین و دنییٔ خود را تمام　　جز بدانایان میفگن والسّلام

اشارت بآنکه مراد ازین قصّه صورت قصّه نیست بلکه مقصود از آن
معنیء دیگر است که بیان کرده خواهد شد

باشد اندر صورت هر قصّهٔ　　خرده بینان را ز معنی حصّهٔ
صورت این قصّه چون اتمام یافت　　بایدت از معنیء آن کام یافت
وضع این را راه دانی کرده است　　کو بسّر کار راه آورده است
زآن غرض نی قیل و قال ما و تست　　بلکه کشف سرّ حال ما و تست
١٠٨٠ کیست از شاه و حکیم اورا مراد　　وآن سلامان چون ز شه بی جفت زاد
کیست ابسال از سلامان کامیاب　　چیست کوه آتش و دریای آب
چیست ملکی کآن سلامان را رسید　　چون وی از ابسال دامان را کشید
کیست زهره کآخر از وی دل ربود　　زنگ ابسالش زآئینه زدود
شرح اینها یك بیك از من شنو　　پای تا سر گوش باش و هوش شو

در بیان آنکه مقصود ازینها که مذکور شد چیست

١٠٨٥ صانع بیچون چو عالم آفرید　　عقل اوّل را مقدّم افرید

خود تو منصف شو چو نیکو مذهبان　　چیست اصل کار گلّه یا شبان
باید اندر گلّه سرهنگان ترا　　بهر ضبط گلّه یکرنگان ترا
چون سگ گلّه ترا سر در کمند　　لیك سگ بر گرگ ني بر گوسفند
بر رمه باشد بلائي بس بزرگ　　چون سگ درّنده باشد یار گرگ
١٠٥٥ از وزیران نیست شاهان را گزیر　　لیك دانا و امین باید وزیر
داند احوال ممالك را تمام　　تا دهد بر صورت احسن نظام
باشد اندر ملك و مال شه امین　　ناورد بر غیر حقّ خود کمین
زآنچه باشد قسمت شاه و حشم　　از رعیّت ني فزون گیرد نه کم
مهرباني بر همه خلق خداي　　مشفقي بر حال مسکین و گداي
١٠٦٠ لطف او مرهم نه هر سینه ریش　　قهر او کینه کش هر ظلم کیش
ني بدي در صورت و سیرت ددي　　پیش ارباب خرد نا بخردي
چون سگ مسلخ همه آلودگي　　خوي او زآلودگي آسودگي
تا دهان خود نیالاید بخون　　خواهد اندر رنج گاوي را زبون
مُنهیي باید ترا هر سو بپاي　　راست بین و صدق ورز و نیك راي
١٠٦٥ تا رساند با تو پنهان از همه　　داستان ظلم و احسان از همه
آنکه باشد از وزیر اندر نفیر　　پرسش او را میفکن با وزیر
هم بخود تفتیش کن آن حال را　　ساز عالي پایهٔ اقبال را
آنکه بهر تو کفایت میکند　　ظلم بر شهر و ولایت میکند
آن کفایت ني سعادت کردنست　　هیمهٔ دوزخ بهم آوردنست
١٠٧٠ کافیست آري و از وي دور نیست　　کو کند آخر ده خود را دویست

بر سر جمع آشکارا ني نهفت   صد گهر ز الماس فکرت سفت و گفت

وصيّت کردن بادشاه سلامان را

اي پسر ملك جهان جاويد نيست   بالغان را غايت امّيد نيست
۱۰۳۵ پيشوا کن عقل دين‌اندوز را   مزرع فردا شناس امروز را
پيش از آن کايد بسر اين کشت زار   دولت جاويد را تخمي بکار
هر عمل دارد بعلمي احتياج   کوشش از دانش همي گيرد رواج
آنچه خود داني روش مي کن بر آن   وآنچه ني مي پرس از دانشوران
هرچه ميگيري و بيرون ميدهي   بين که چون ميگيري و چون ميدهي
۱۰۴۰ هرچه ميگيري بحکم دين بگير   ني بحکم مدبر دين نا پذير
هر کجا گيري بحکم دين فره   آن فره را هم بحکم دين بده
کيسهٔ مظلوم را خالي مکن   پايهٔ ظالم بآن عالي مکن
آن فتد در فاقه و فقر شگرف   وين کند آنرا بفسق و ظلم صرف
عاقبت اين شيوه گردد شيونت   خم شود از بار هر دو گردنت
۱۰۴۵ رو متاب از راههاي مستقيم   کين بود دستور شاهان قديم
او بدوزخ رفت تو در پي مرو   هيمهٔ دوزخ بسان وي مشو
جهد کن تا هر خطا و هر خلل   گردد از عدلت بضدّ خود بدل
ني که از تو عدل گيرد زنگ ظلم   خرد گردد جام عدل از سنگ ظلم
تو شباني و رعيّت چون رمه   در شباني دور باش از دمدمه
۱۰۵۰ در شباني شيوهٔ ديگر مگير   وز شبانان قدر خود برتر مگير

تا جمال خود تمام اظهار کرد   در دل و جان سلامان کار کرد
نقش ابسال از ضمیر او بشست   مهر روي زهره بر وي شد درست
حسن باقي ديد و از فاني بريد   عيش باقي را ز فاني بر گزيد

بيعت دادن بادشاه اركان دولت خود را با سلامان و تسليم كردن تخت و تاج خود بوي

افسر شاهي چه خوش سرمايه ايست   تخت سلطاني چه عالي پايه ايست
۱۰۲۰ هر سري لايق بآن سرمايه نيست   هر قدم شايستهٔ آن پايه نيست
چرخ سا پائي سزد اين پايه را   عرش فرسا فرقي آن سرمايه را
چون سلامان از غم ابسال رست   دل بمعشوق همايون فال بست
دامنش زآلودگيها پاك شد   همّتش را روي در افلاك شد
تارك او گشت درخور تاج را   پاي او تخت فلك معراج را
۱۰۲۵ شاه يونان شهرياران را بخواند   سركشان و تاجداران را بخواند
جشني آنسان ساخت كز شاهنشهان   نيست در طيّ تواريخ جهان
بود هر لشكركش و هر لشكري   حاضر آن جشن از هر كشوري
زآن همه لشكركش و لشكركه بود   با سلامان كرد بيعت هر كه بود
جمله دل از سروري بر داشتند   سر بطوق بندگي افراشتند
۱۰۳۰ شه مرصّع افسرش بر سر نهاد   تخت ملكش زير پا از زر نهاد
هفت كشور را بوي تسليم كرد   رسم كشور داريش تعليم كرد
كرد انشا در چنان هنگامهٔ   از براي او وصيّت نامهٔ

منقاد شدن سلامان حکیم را و تدبیر کار او کردن

چون سلامان گشت تسلیم حکیم زیر ظلّ رافت او شد مقیم
شد حکیم آشفتهٔ تسلیم او سحر کاري کرد در تعلیم او
۱۰۰۰ بادهاي دولتش در جام ریخت شهدهاي حکمتش در کام ریخت
جان او زآن باده ذوق انگیز شد کام او زین شهد شکّرریز شد
هرگه ابسالش فرا یاد آمدي از فراق او بفریاد آمدي
چون بدانستي حکیم آن حال را آفریدي صورت ابسال را
یکدو ساعت پیش چشمش داشتي در دل او تخم تسکین کاشتي
۱۰۰۵ یافتي تسکین چو آن رنج و الم رفتي آن صورت بسرحدّ عدم
همّت عارف چو گردد زورمند هرچه خواهد آفریند بي گزند
لیك چون یکدم ازو غافل شود صورت هستي ازو زایل شود
گاه گاهي چون سخن پرداختي وصف زهره در میان انداختي
زهره گفتي شمع جمع انجم است پیش او حسن همه خوبان گم است
۱۰۱۰ گر جمال خویش را پیدا کند آفتاب و ماه را شیدا کند
نیست از وي در غنا کس تیزتر بزم عشرت را نشاط انگیزتر
گوش گردون پر نواي چنگك اوست در سماع دایم از آهنگك اوست
چون سلامان گوش کردي این سخن یافتي میلي بوي از خویشتن
این سخن چون بارها تکرار یافت در درون آن میل را بسیار یافت
۱۰۱۵ چون ز وي دریافت این معني حکیم کرد اندر زهره تاثیري عظیم

۹۸۰ چارهٔ آن کار نتوانست هیچ — بر رگ جان اوفتادش تاب و پیچ
کرد عرض رای آن دانا حکیم — کای جهان را قبلهٔ امّید و بیم
هر کجا درماندهٔرا مشکلیست — حلّ آن زاندیشهٔ روشن‌دلیست
در جهان امروز روشن‌دل توئی — بندسای قفل هر مشکل توئی
سوخت ابسال و سلامان از غمش — کرده وقت خویش وقف ماتمش
۹۸۵ نی توان ابسال را آورد باز — نی سلامان را توان شد چاره ساز
گفتم اینک مشکل خود پیش تو — چاره جوی از عقل دوراندیش تو
رحمتی فرما که بس درمانده ام — در کف صد غصّه مضطر مانده ام
داد آن دانا حکیم اورا جواب — کای نگشته رایت از راه صواب
گر سلامان نشکند پیمان من — و آید اندر ربقهٔ فرمان من
۹۹۰ زود باز آرم بسوی ابسال را — کشف کردانم ز وی این حال را
چند روزی چارهٔ حالش کنم — جاودان دمساز ابسالش کنم
از حکیم این‌را سلامان چون شنید — زیر فرمان وی از جان آرمید
خار و خاشاک درش رُفتن گرفت — هرچه گفت از جان پذیرفتن گرفت
خوش بود خاک درِ کامل شدن — بندهٔ فرمان صاحب دل شدن
۹۹۵ بشنو این نکته که دانا گفته است — گوهری بس خوب و زیبا سفته است
باش دانا بی لجاج و بی ستیز — یا رو اندر سایهٔ دانا گریز
رخنه کز نا دانی افتد در مزاج — یابد از دانا و دانائی علاج

چون عرابي بامداد از خواب خاست | پي نبرد اصلاً كه آن اشتر كجاست
گفت وا ويلا كه گم گشت اشترم | مانند خاطر از خيال او پُرم
۹۶۵ كاش با او گشتمي من نيز گم | تا نرفتي بر سرم اين اشتلم
هر كجا او رفت با او رفتمي | تا ازين دوري بيكسو رفتمي
هر كه آن گم گشته را وا يافتي | با منِ آواره يكجا يافتي

شنيدن پادشاه حال سلامان را و عاجز ماندن از تدبير كار او و تدبير آن بحكيم رجوع كردن

چون سلامان ماند ازابسال اينچنين | بود در روز و شبش حال اينچنين
محرمان آن پيش شه گفتند باز | جان او افتاد از آن غم در گداز
۹۷۰ داشت با ابسال صد اندوه بيش | آمدش بي او غمي چون كوه پيش
با ويش غم بود و بي وي نيز هم | از ضمير او نشد نا چيز غم
گنبد گردون عجب غمخانه ايست | بي‌غمي در وي دروغ افسانه ايست
چون گل آدم سرشتند از نخست | شد بقدّش خلعت صورت درست
ريخت بالاي وي از سر تا قدم | چل صباح ابر بلا باران غم
۹۷۵ چون چهل بگذشت روزي تا بشب | بر سرش باريد باران طرب
لا جرم از غم كس آزادي نيافت | جز پس از چل غم يكي شادي نيافت
چون بود باران شادي ختم كار | گيرد آخر كار بر شادي قرار
ليك داند آنكه دانش پرور است | كين قرار اندر سرائي ديگر است
شه سلامان را در آن ماتم چو ديد | بر دلش صد زخم رنج و غم رسيد

آن شکرلب را ندیدی چون بجای نیشکرآئین شدی انگشت خای

روز و شب بی آنکه همزانوش بود از طبانچه بودیش زانو کبود

هر شب آوردی بکنج خانه روی با خیال یار خویش افسانه‌گوی

کای زهجر خویش جانم سوخته وز جمال خویش چشمم دوخته

۹۵۰ عمرها بودی انیس جان من نوربخش دیدهٔ گریان من

خانه در کوی وصالت داشتم دیده بر شمع جمالت داشتم

هر دو از دیدار هم بودیم شاد وز وصال یکدگر در صد کشاد

هر دو ما با یکدگر بودیم و بس کار نی کس را بما ما را بکس

دست بیداد فلك کوتاه بود کارها بر موجب دلخواه بود

۹۵۵ شب همی خفتیم در آغوش هم رازگویان روز سر در گوش هم

در میان ما کسی را راه نی یا کسی از حال ما آگاه نی

کاش چون آتش همی افروختم تو همی ماندی و من میسوختم

سوختی تو من بماندم این چه بود این بد آئین با من مسکین چه بود

کاشکی من نیز با تو بودمی با تو راه نیستی پیمودمی

۹۶۰ از وجود ناخوش خود رستمی عشرت جاوید در پیوستمی

حکایت آن اعرابیء شترگم کرده که میگفت کاشکی من نیز با شتر خویش گم گشتمی تا هرکه وی را یافتی مرا نیز با وی یافتی

آن عرابی چون شد اشتر در شتاب از شتر افتاد چشمی مست خواب

از سبکباری شتر چون یاریی دید کرد آغاز خوش‌رفتاریی

کآن درونی سوخت چون خاشاك وخس وآنچه بیرون بود سالم ماند و بس

باز ماندن سلامان از ابسال و زاری کردن بر مفارقت وی

باشد اندر دار وگیر روز و شب عاشق بیچاره را حالی عجب

۹۳۰ هرچه از تیر بلا بر وی رسد از کمان چرخ پی در پی رسد

ناگذشته از گلویش خنجری از قفای آن در آید دیگری

گر بدارد دوست از بیداد دست بر وی از سنگ رقیب آید شکست

ور بگردد از سرش سنگ رقیب یابد از طعن ملامت‌گو نصیب

ور رهد زینها بریزد خون به تیغ شحنهٔ هجرش بصد درد و دریغ

۹۳۵ چون سلامان کوه آتش بر فروخت و اندرو ابسال را چون خس بسوخت

رفت همتای وی و یکتا بماند چون تن بی جان ازو تنها بماند

نالهٔ جان سوز بر گردون کشید دامن مژگان ز دل در خون کشید

دود آهش خیمه بر افلاك زد صبح از اندوهش گریبان چاك زد

بس که از غم سینه کندن کرد ساز سینه ناخن ناخنش شد همچو باز

۹۴۰ بر وی از ناخن ز بس آزار جست یك سر ناخن نماند از وی درست

سنگ می زد بر دل و بی هیچ شك بود آن نقد وفایش را محك

چون بدل بنشست ازآن سنگش غبار نقد او آمد برون کامل عیار

چون ازو دست تهی کردی نشست کندی ازحسرت بدندان پشت دست

چون ندیدی پنجه اندر پنجه یار پنجهٔ خود کردی از دندان فگار

۹۴۵ زآن گهر دیدی چو خالی مشت خویش کندی از دندان سر انگشت خویش

چون حیات مردني درخور بود — مردگي از زندگي خوشتر بود
روي با ابسال در صحرا نهاد — در فضاي جان‌فشاني پا نهاد
پشته پشته هیمه از هرجا برید — جمله‌را یکجا فراهم آورید
جمع شد زآن پشتها کوهي بلند — آتشي در پشته و کوه او فگند
٩١٥ هر دو از دیدار آتش خوش شدند — دست هم بگرفته در آتش شدند
شه نهاني واقف آن حال بود — همّتش بر کشتن ابسال بود
بر مراد خویشتن همّت گماشت — سوخت اورا و سلامان‌را گذاشت
بود آن غش بر زر و این زرّخوش — زرّخوش خالص بماند وسوخت غش
چون زر مغشوش در آتش فتد — گر شکستي اوفتد بر غش فتد
٩٢٠ کار مردان دارد از یزدان نصیب — نیست این از همّت مردان غریب
پیش صاحب همّت این ظاهر بود — هر که بي همّت بود منکر بود

حکایت آن منافق وآن مؤمن صادق که رداي وي‌را در رداي خود به پیچید
و در کورهٔ آتش نهاد رداي منافق بسوخت و رداي مؤمن سالم بماند

دین پرستي کورهٔ آتش به پیش — گرم چون آتش بکسب و کار خویش
با منافق‌شیوهٔ در دین دورنگ — از پيِ اثبات دین برداشت جنگ
آن منافق گفت با این دین‌پرست — هان بیار ار حجّتي داري بدست
٩٢٥ زو ردایش‌را طلب کرد از نخست — در رداي خویشتن پیچید چست
در میان کورهٔ آتش نهاد — در رداي خصم دین آتش فتاد
ماند سالم زآن رداي مرد دین — هین ببین خاصّیّت نور یقین

دست ازین شاهد که داري باز کش   شاهي و شاهد پرستي نیست خوش
دور کن حنّاي این شاهد ز دست   شاه باید بود یا شاهد پرست

در بیان چهار خصلت که از شرائط سلطنت است

هست شرط پادشاهي چار چیز   حکمت و عفّت شجاعت جود نیز
نیست حکمت کز پيِّ نفس لئیم   سخرهٔ حکم زني گردد کریم
۹۰۰ نیست از عفّت که مرد هوشمند   دامن آلاید بیار نا پسند
از شجاعت نیست کش سازد زبون   قحبهٔ از ربقهٔ مردي برون
نیست از جود آنکه نتواند گذشت   ز آنچه گِرد آن جز از خسّت نگشت
هرکه با این چار خصلت یار نیست   از عروس ملك برخوردار نیست
آنکه در سر چار ازو افتد خلل   در دل خود کي دهد شاهش محل
۹۰۵ حرف حکمت را برین کردم تمام   وآنچه مي بایست گفتم والسّلام

تنگدل شدن سلامان از ملامت پدر و روي در صحرا نهادن وآتش افروختن و با ابسال بهم بآتش در آمدن و سوخته شدن ابسال و سالم ماندن سلامان

کیست در عالم ز عاشق خوارتر   نیست کار از کار او دشوارتر
ني غم یار از دلش زایل شود   ني تمنّاي دلش حاصل شود
مایهٔ آزار او بیگاه و گاه   طعنهٔ بد خواه و پند نیکخواه
چون سلامان آن نصیحتها شنید   جامهٔ آسودگي بر خود درید
۹۱۰ خاطرش از زندکاني تنگ شد   سوي نا بود خودش آهنگ شد

حکایت سؤال و جواب آن حکیم که حلال‌زاده کیست و حلال زادگی چیست

۸۸۰ از حکیمی کرد شاگردی سؤال | کای مهندس کیست فرزند حلال
گفت آنکو عاقبت گردد شبیه | با پدر گر بخردست و گر سفیه
چند روزی گر نماند با پدر | عاقبت خود را رساند با پدر
ورنه حال او برین معني گواست | دست ازو بگسل که فرزند زناست
آن کیا کز خوید گندم خاستست | خوید گندم را بخود آراستست
۸۸۵ گرچه مي ماند بوي ز آغاز کار | چون رسد وقت دِرَو در کشت‌زار
دانه اش گوید که او ني گندم است | نعت و نام گندمي ازوي گم است

رسیدن سلامان پیش شاه و اظهار شفقت نمودن شاه با وي

چون پدر روي سلامان را بدید | وز فراق عمرکاه او رهید
بوسهاي رحمتش بر فرق داد | دست مهر از لطف بر دوشش نهاد
کاي وجودت خوان احسان را نمك | چشم انسان را جمالت مردمك
۸۹۰ روضهٔ جان را نهال نو بري | آسمان را آفتاب دیگري
باغ دولت را گل نو خاسته | برج شاهي را مه نا کاسته
عرصهٔ آفاق لشکرگاه تست | سرکشان را روي در درگاه تست
پاي تا سر لایق تختي و تاج | نیست تخت و تاج را بي تو رواج
تاج را مپسند بر فرق خسان | تخت را در زیر پاي نا کسان
۸۹۵ مُلك مِلك تست بستان مِلك خویش | ملك را بیرون مکن از سلك خویش

اندوهگین شدن پادشاه از تمادیء شعب سلامان بصحبت ابسال و وی را بقوّت همّت از تمتّع بوی باز داشتن

شاه یونان چون سلامان‌را بدید ‏ ‏ کو بابسال و وصالش آرمید

۱۰۵ عمر رفت و زین خسارت بس نکرد ‏ ‏ وز ضلالت روی دل واپس نکرد

ماند خالي ز افسر شاهي سرش ‏ ‏ تا که گردد سربلند از افسرش

تخت را افکنند در پا بخت او ‏ ‏ تا کف پائي که بوسد تخت او

در درون افتاد ازین غم آتشش ‏ ‏ وقت شد زین حال ناخوش ناخوشش

بر سلامان قوّت همّت گماشت ‏ ‏ تا ز ابسالش بکلّي باز داشت

۱۱۰ لحظه لحظه جانب او مي شتافت ‏ ‏ لیک نتوانستي از وي بهره یافت

روي او میدید و جانش مي طپید ‏ ‏ لیك با وصلش نیارستي رسید

زین تغابن در ره سخت اوفتاد ‏ ‏ خر بمرد و بر زمین رخت اوفتاد

مرد مفلس را ازین بدتر چه غم ‏ ‏ گنج در پهلو و کیسه بي درم

تشنه را زین سخت تر چه بود عذاب ‏ ‏ چشمه پیش چشم ولب محروم از آب

۱۱۵ اهل دوزخ را چه محنت زین بتر ‏ ‏ آتش اندر جان و جنّت در نظر

بر سلامان چون شد این محنت دراز ‏ ‏ شد در راحت بروي او فراز

شد برو روشن که هست آن از پدر ‏ ‏ تا مگر زآن ورطه اش آرد بدر

ترس ترسان در پدر آورد روي ‏ ‏ توبه کار و عذرخواه و عفوجوي

آري آن مرغي که باشد نیکبخت ‏ ‏ آخر آرد سوي اصل خویش رخت

هر یکي شاد از لقاي دیگري — هیچشان غم ني براي دیگري
شاه چون جمعیّت ایشان بدید — رحمتي آمد بر ایشانش پدید
بي ملامت کردن خاطرخراش — هرچه دانستي ز اسباب معاش
یك سر موئي فرو نگذاشتي — جمله‌را زآنجا مهیّا داشتي
۸۵۰ اي خوش آن روشن‌دل و پاکیزه‌راي — کاورد شرط مروّت را بجاي
هر کجا بیند دو همدم را بهم — خورده جام شادي و غم را بهم
جانشان صافي ز زنگ تفرقه — جامشان ایمن ز سنگ تفرقه
اندر آن اقبالشان یاري کند — و اندر آن دولت مددگاري کند
ني که از هم بگسلد پیوندشان — افگند بر رشتهٔ جان بندشان
۸۵۵ هرچه بر ارباب آفات آمدست — یکسر از بهر مکافات آمدست
نیك کن تا نیك پیش آید ترا — بد مکن تا بد نفرساید ترا

حکایت مکافات یافتن پرویز با آنچه با فرهاد کرده بود از شیرویه

کوه‌کن کانبازئ پرویز کرد — روي در شیرین شورانگیز کرد
دید شیرین سوي خود میل دلش — شد بحکم آنکه داني مایلش
غیرت عشق آتش سوزان فروخت — خرمن تمکین خسرو را بسوخت
۸۶۰ کرد حالي حیلهٔ تا زال دهر — ریخت اندر ساغر فرهاد زهر
رفت آن جان پر امید و پر هوس — ماند بر شیرین همین پرویز و بس
چرخ کین‌کش هم همین آئین نهاد — در کف شیرویه تیغ کین نهاد
تا بیك زخمش ز شیرین ساخت دور — وز سریر عشرتش انداخت دور

در میان بادیه گیرم وطن	بر سر یك چشمه باشم خیمه زن
۱۳۰ دوست زآنجا دور و دشمن نیز هم	جان ز خلق آسوده و تن نیز هم
گر روم هر سو دو صد فرسنگ بیش	نآیدم از آدمی دیّار پیش
دیده گردد مو بمو اعضای من	قبلهٔ رویم شود عذرای من
یا هزاران دیده رو سویش کنم	تا ابد نظّارهٔ رویش کنم
بلکه از نظّاره هم یك سو شوم	وز دوئی آزاد گردم او شوم
۱۳۵ تا دوئی باقی بود دوری بود	جان اسیر داغ مهجوری بود
چون نهد عاشق بکوی وصل گام	جز یکی می در نگنجد والسّلام

آگاه شدن شاه از رفتن سلامان و خبر نا یافتن از حال وی و آئینهٔ گیتی نمای را کار فرمودن و حال وی دانستن

شه چو شد آگاه بعد از چند گاه	زآن فراق جان گداز عمرکاه
ناله بر گردون رسانیدن گرفت	وز دو دیده خون چکانیدن گرفت
گفت کز هر جا خبر جستند باز	کس نبود آگاه از آن پوشیده راز
۱۴۰ داشت شاه آئینهٔ گیتی نمای	پرده زاسرار همه گیتی کشای
چون دل عارف نبود از وی نهان	هیچ حالی از بد و نیك جهان
گفت کآن آئینه را آرند پیش	تا در آن بیند رخ مقصود خویش
چون بر آن آئینه افتادش نظر	یافت از گم گشتگان خود خبر
هر دو را عشرت کنان در بیشه دید	وز غم ایّام بی اندیشه دید
۱۴۵ باهم از فکر جهان بودند دور	وز همه اهل جهان یکسر نفور

گوئیا باغ ارم چون در نهفت غنچهٔ پیدائیش آنجا شگفت
یا بهشت عدن بي روز حساب بر گرفت از روي خویش آنجا نقاب
چون سلامان دید لطف بیشه را از سفر کوتاه کرد اندیشه را
٨١٥ با دل فارغ ز هر امّید و بیم گشت با ابسال در بیشه مقیم
هر دو شادان همچو جان و تن بهم هر دو خرّم چون گل و سوسن بهم
صحبتي ز آویزش اغیار دور راحتي زآمیزش تیمار دور
ني ملامت پیشه با ایشان بجنگ ني نفاق اندیشه با ایشان دورنگ
گل در آغوش و خراش خار ني گنج در پهلو و زخم مار ني
٨٢٠ هر زمان در مرغزاري کرده خواب هر نفس از چشمه ساري خورده آب
گاه با بلبل بگفتار آمده گاه با طوطي شکرخوار آمده
گاه با طاٶس در جولانگري گاه در رفتار با کبک دري
قصّه کوته دل پر از عیش و طرب هر دو میبردند روز خود بشب
خود چه زآن بهتر که باشد با تو یار در میان و عیب جویان بر کنار

حکایت جواب گفتن وامق با آنکه پرسید از وي که مقصود تو ازین جست وجو چیست

٨٢٥ خورده داني گفت با وامق براز کاي ز داغ عشق عذرا در گداز
مي بري عمري بسر در جست وجوي چیست مقصودت ز جستوجو بگوي
در کنار تو بجز مقصود ني مانع مقصود تو موجود ني
گفت مقصود آن که با عذرا بهم روي خویش اندر یکي صحرا نهم

ماهیان در وي نمایان بي دریغ — همچو جوهر از صقالت داده تیغ
بلکه پیدا پیش چشم خورده بین — چون خطائي نقش بر دیباي چین
کرده سطح آب را هر جا دو نیم — همچو نیلي دیبه را مقراض سیم
۷۹۵ گر بجنبیدي نهنگش زآن نشیب — جوزهر خوردي برین بالا نهیب
چون سلامان بحر را نظّاره کرد — بهر اسباب گذشتن چاره کرد
کرد پیدا زورقي چون ماه نو — بر کنار بحر اخضر تیز رو
هر دو رفتند اندرو آسوده حال — شد مه و خورشید را منزل هلال
شد روان از بادبان پر ساخته — همچو بط سینه بر آب انداخته
۸۰۰ راه را بر خود بسینه مي شکافت — روي بر مقصد بسینه مي شتافت
بود بر شکل کمان لیکن چو تیر — تیز تر بر میگذشت از آبگیر
از پس ماهي که زورق رانده اند — وز دم دریا ز رونق مانده اند
شد میان بهر پیدا بیشهٔ — وصف او بیرون ز هر اندیشهٔ
هیچ مرغ اندر همه عالم نبود — کاندر آن عشرتگه خرّم نبود
۸۰۵ یك طرف در جلوه باهم جوق جوق — چون تذرو از تاج و چون قمري ز طوق
یك طرف صف صف همه دستان سراي — ساز دستان کرده از منقار ناي
نو درختان شاخ در شاخ اندرو — در نوا مرغان گستاخ اندرو
میوه در پاي درختان ریخته — خشك و تر با یکدگر آمیخته
چشمهٔ آبي بزیر هر درخت — آفتاب و سایه گردش لخط لخط
۸۱۰ شاخ بود از باد دستي رعشه دار — مشت پر دینار از بهر نثار
چون نبودي نیك گیرا مشت او — ریختي از فرجهٔ انگشت او

هر دو را پهلو به پهلو متّصل بود محمل تنگ از آن رفتن نه دل
یار بي اغیار چون در بر بود خانه هر چند تنگتر بهتر بود
بلکه هر جا یار را افتد درنگ کي بود بر عاشق دلخسته تنگ

حکایت فراخ بودن زندان تنگ بر زلیخا در مشاهدهٔ یوسف علیه السّلام

۷۸۰ یوسف کنعان چو در زندان نشست بر زلیخا آمد از هجران شکست
خان و مان بر وي چو زندان تنگ شد سوي زندان هر شبش آهنگ شد
گفت با او فارغي از داغ عشق نا چشیده میوهٔ از باغ عشق
چند ازین بستان سرائي نازنین چون گنهکاران شوي زندان نشین
گفت باشد از جمال دوست دور عرصهٔ آفاق بر من چشم مور
۷۸۵ ور کنم با او بچشم مور جاي خوشترم باشد ز صد بستان سراي

در دریا نشستن سلامان و ابسال و بجزیرهٔ خرّم رسیدن و درآنجا آرام گرفتن و مقیم شدن

چون سلامان هفتهٔ محمل براند پند گویان را برو دستي نماند
از ملامت فارغ و ایمن ز پند بار خود بر ساحل بحري فگند
دید بحري همچو گردون بیکران چشمهاي بحریان چون اختران
قاف تا قاف امتداد دور او تا به پشت گاو و ماهي غور او
۷۹۰ کوه‌پیکر موجها در اضطراب گشته کوهستان از آنها روي آب
یا نه بختي اشتران از هر طرف از سر مستي بلب آورده کف

تنگ شدن کار بر سلامان از ملامت بسیار و شاه و حکیم را گذاشتن و با ابسال راه گریز بر داشتن

۷۶۰ هر کجا از عشق جاني درهم است	محنت اندر محنت و غم در غم است
خاصه عشقي کش ملامت یار شد	گفت و گوي ناصحان بسیار شد
از ملامت سخت گردد کار عشق	وز ملامت گر فزون تیمار عشق
بي ملامت عشق جان پروردن است	چون ملامت یار شد خون خوردن است
چون سلامان آن ملامتها شنید	جان شیرینش زغم بر لب رسید
۷۶۵ مهر ابسال از درون او نکند	لیك شوري در درون او فگند
مشرب عذب وصالش تلخ شد	غرّهٔ ماه نشاطش سلخ شد
بر نیامد هیچ جا از وي دمي	کش نیفتاد از ملامت ماتمي
جانش از تیر ملامت ریش گشت	در دل اندوهي که بودش بیش گشت
مي بکاهد از ملامت جان مرد	صبر بر وي کي بود امکان مرد
۷۷۰ مي توان یك زخم خورد از تیغ تیز	چون پیاپي شد چه چاره جز گریز
روزها اندیشه‌گاري پیشه کرد	بارها در کار خویش اندیشه کرد
با هزار اندیشه در تدبیر کار	یافت کارش بر فرار آخر قرار
کرد خاطر از وطن پرداخته	محملي از بهر رفتن ساخته
چون درآمد شب روان محمل ببست	تنگ با ابسال در محمل نشست
۷۷۵ هم سلامان نغز و هم ابسال نغز	محمل از هر دو چو بادام دومغز
وقت رفتن رفته سر بر دوش هم	گاه خفتن خفته در آغوش هم

من نهاده روي در راه تو ام — کمترين شاگرد درگاه تو ام

۷۴۵ هرچه گفتي عين حکمت يافتم — در قبول آن بجان بشتافتم

ليك بر راي منيرت روشنست — کاختيار کار بيرون از منست

قدرت فاعل بقدر قابل است — قابليّت ني بجعل جاعل است

هرچه آن‌را من زاوّل قابلم — کي توانم کآخر از وي بگسلم

بلکه هست از قدرت فاعل بدر — بر خلاف آن برون دادن اثر

حکايت پير روستائي با پسر خود

۷۵۰ زاد مردي شد مسافر با پسر — هر دو را بر يك خرك بار سفر

بود پاي از محنت ره ريششان — بر سر آن کوهي آمد پيششان

کوهي از بالابلندي پر شکوه — موج زن درياي اندر پاي کوه

بر سر آن کوه راهي نيك تنگ — کز عبورش بود پاي وهم لنگ

هيچکس زآنجا نيارستي گذار — تا نکردي از شکم پا همچو مار

۷۵۵ هرچه افتادي از آن باريك راه — قعر دريا بوديش آرامگاه

ناگهان شد آن خرك زآنجا خطا — زد پسر بانگ از قفايش کاي خدا

شد خرم زينجا خطا مگذاريش — هر کجا باشد سلامت داريش

پير گفتا بانگ کم زن اي پسر — کاختيار از دست او هم شد بدر

گر تو حکم راست خواهي خيز راست — اختيار اينجا گمان بردن خطاست

چیست شاهد صورت پر عار و عیب　　از هوس نی دامنش پاك و نه جیب
بر چنین آلودهٔ مفتون مشو　　وز حریم عافیت بیرون مشو
۷۳۰ نطفه در تن مایه بخش جان تست　　قوت اعضا قوّت ارکان تست
ای ز شهوت با تن و جان در ستیز　　گوش دارش خواهی و خواهی بریز
بودی از آغاز عالی مرتبه　　بر فراز چرخ بودت کوکبه
شهوت نفست بزیر انداخته　　در حضیض خاك بندت ساخته

حکایت خروس و مؤذّن

با خروس آن تاجدار سرفراز　　آن مؤذّن گفت در وقت نماز
۷۳٥ هیچ دانا وقت نشناسد چو تو　　وز فوات وقت نهراسد چو تو
با چنین دانائی ای دستان سرای　　کنگر عرشت همی بایست جای
ماکیانی چند را کرده گله　　چند گردی در ته هر مزبله
گفت بود اوّل مرا پایه بلند　　شهوت نفسم بدین پستی فگند
گر ز نفس و شهوتش بگذشتمی　　در ته هر مزبله کی گشتمی
۷٤۰ در ریاض قدس محرم بودمی　　با خروس عرش همدم بودمی

جواب گفتن سلامان حکیم را

چون سلامان از حکیم اینها شنید　　بوی حکمت بر مشامّ او وزید
گفت ای جان فلاطون از تو شاد　　صد ارسطو زیر فرمان تو باد
عقلها بودند از آغاز ده　　ساختی ده را تو اکنون یازده

لیك چون یادم از آن ماه آمدست جان من در ناله و آه آمدست
ور فتاده چشم من بر روي او کرده ام رو از دو عالم سوي او
در تماشاي رخ آن دلپسند ني نصیحت مانده بر یادم نه پند

حکایت روباه و روباه بچّه

۷۱۵ گفت با روباه بچّه مادرش چون بباغ میوه آمد رهبرش
میوه چندان خورکه بتواني بتگ رستگاري یافتن زآسیب سگ
گفت اي مادر چو بینم میوه را کي توانم کار بست این شیوه را
حرص میوه پردهٔ هوشم شود وز گزند سگ فراموشم شود

نصیحت کردن حکیم سلامان را

چون شه از پند سلامان شد خموش شد حکیم اندر نصیحت سخت کوش
۷۲۰ گفت کاي نوبادهٔ باغ کهن آخرین نقش بدیع کلك کن
حرف خوان دفتر هفت و چهار خط شناس صفحهٔ لیل و نهار
خازن گنجینهٔ آدم توئي نسخهٔ مجموعهٔ عالم توئي
قدر خود بشناس و مشمر سرسري خویش را کز هرچه گویم برتري
آنکه دست قدرتش خاکت سرشت حرف حکمت در دل پاکت نوشت
۷۲۵ پاك کن از نقش صورت سینه را روي در معني کن آن آئینه را
تا شود گنج معاني سینه ات غرق نور معرفت آئینه ات
چشم خویش از طلعت شاهد بپوش پیش ازین در صحبت شاهد مکوش

منصب تو چيست چوگان باختن　　رخش زير ران بميدان تاختن
ني گرفتن زلف چون چوگان بدست　　پهلوي سيمين‌بران كردن نشست
در شكارستان اگر تير افكني　　گاه آهو گاه نخچير افگني
نه كزين آهووشان شيرگير　　بينمت نخچيروار آماج تير
۷۰۰ در صف مردان روي شمشيرزن　　وز تن گُردان شوي گردن فگن
نه كه از گُردان مردافگن جهي　　پيش شمشير زني گردن نهي
ترك اين كردار كن بهر خداي　　ورنه خواهم زين غم افتادن ز پاي
سالها بهر تو ننشستم ز پا　　شرم بادت كافگني از پا مرا

اشارت بخونريزيء شيرويه خسرو را و نا مباركيءِ آن بر وي

غرق خون چون خسرو از شيرويه خفت　　نكتهء خوش در حق شيرويه گفت
۷۰۵ كاي بدا شاخي كه آب از اصل خورد　　سر كشيد از آب و قصد اصل كرد
اصل را چون كند و شد ميدان فراخ　　خشك و بي‌بر بر زمين افتاد شاخ

جواب گفتن سلامان بادشاه‌را

چون سلامان آن نصيحت گوش كرد　　بحر طبع او ز گوهر جوش كرد
گفت شاها بندهٔ راي تو ام　　خاك پاي تخت فرساي تو ام
هرچه فرمودي بجان كردم قبول　　ليكن از بي‌صبريءِ خويشم ملول
۷۱۰ نيست از دست دل رنجور من　　صبر بر فرموده ات مقدور من
بارها با خويش انديشيده ام　　در خلاصي زين بلا پيچيده ام

باز ماند از خدمت شاه و حکیم ‌ ‌ هر دو را شد دل ز هجر او دو نیم
چون زحال او خبر جستند باز ‌ ‌ محرمان کردندشان داناي راز
۶۸۰ بهر پرسش پیش خویشش خواندند ‌ ‌ با وي از هر جا حکایت راندند
نکتها گفتند از نوي و کهن ‌ ‌ تا بمقصود از طلب آمد سخن
شد یقین کآن قصّه ازوي راست بود ‌ ‌ داستاني بي کم و بي کاست بود
هر یك اندر کار وي رائي زدند ‌ ‌ در خلاصش دستي و پائي زدند
بر نصیحت یافت کار اوّل قرار ‌ ‌ کز نصیحت نیست بهتر هیچ کار
۶۸۵ از نصیحت ناقصان کامل شوند ‌ ‌ وز نصیحت مدبران مقبل شوند
از نصیحت زنده گردد هر دلي ‌ ‌ وز نصیحت حل شود هر مشکلي
ناصحان پیغمبرانند از نخست ‌ ‌ گشته کارعقل ودین زیشان درست
هرکه از پیغمبري دم زد برو ‌ ‌ جز نصیحت زآسمان نآید فرو

نصیحت کردن بادشاه سلامان را

شاه با وي گفت کاي جان پدر ‌ ‌ شمع بزم افروز ایوان پدر
۶۹۰ دیدهء اقبال من روشن بتست ‌ ‌ عرصهء آمال من گلشن بتست
سالها چون غنچه دل خون کرده ام ‌ ‌ تا گلي چون تو بدست آورده ام
همچو گل از دست من دامن مکش ‌ ‌ خنجر خار جفا بر من مکش
در هواي تست تاجم فرق ساي ‌ ‌ وز براي تست تختم زیر پاي
رو بمعشوقان نا بخرد منه ‌ ‌ افسر دولت ز فرق خود منه
۶۹۵ دست دل در شاهد رعنا مزن ‌ ‌ تخت شوکت را به پشت پا مزن

حکایت آن اعرابي که خوان خلیفه را دید و پسندید گفت بعد ازین من دایم اینجا خواهم رسید و جواب گفتن خلیفه که شاید نگذارند وگفتن اعرابي که آن وقت تقصیر از شما خواهد بود نه از من

روي در بغداد کرد اعرابیء — در تمنّاي غنیمت یابیء

۶۶۵ بعد چندین روز بار انتظار — بر سر خوان خلافت یافت بار

پیش او افتاد خالي از گزند — یك طبق پالوده از جلّاب قند

چرب و شیرین چون زبان اهل دل — نرم و نازك چون لب هر دل گسل

ایمن از آزار مشت ژاژ خاي — چون نهي برلب کند در معده جاي

چون دهان از خوردن آن ساخت پاك — با خلیفه گفت دور از ترس و باك

۶۷۰ کاي ترا بر ذروهٔ افلاك مهد — بستم اکنون با خداي خویش عهد

کاندرین مهمان سراي شیرفام — از براي چاشت یا امّید شام

جز سوي خوان تو ننهم گام خویش — تا ازین پالوده گیرم کام خویش

شد خلیفه زآن سخن خندان وگفت — اي ز تو پوشیده اسرار نهفت

شاید اینجا بار ندهندت دگر — زحمت آمد شدن چندین مبر

۶۷۵ گفت تقصیر از تو باشد آن زمان — ني ز من اي قبلهٔ امن و امان

میکنم من صرف سعي خویشتن — چون تو نگذاري چه باشد جرم من

آگاه شدن حکیم و بادشاه از کار سلامان و ابسال و سرزنش کردن سلامان را از آن حال

چون سلامان شد حریف ابسال را — صرف وصلش کرده ماه و سال را

داشت شکّر آن یکي شیر این دگر شد بهم آمیخته شیر و شکر
۲۵۰ گام جان پر شیر و شکّر بودشان تا شکرخواب سحر بربودشان

بیدار شدن سلامان از خواب شب و طلب داشتن ابسال را بمجلس طرب

صبحدم کین شاهد مشکین نقاب بهر خواب آلودگان از رزّ ناب
میلها زین طاق زنگاري کشید دیدها را کحل بیداري کشید
خاست شهزاده ز بستر کامیاب چشمي از بیدارئ شب نیم خواب
خارخاري از خمار شب درو جنبشي از شوق یار شب درو
۲۵۵ خاطرش از بهر دفع آن خمار جرعهٔ مي خواست لیك از لعل یار
یاررا بي زحمت اغیار خواند پهلوي خود بر سر مسند نشاند
برقع شرم از جمالش باز کرد عشرت دوشینه با او ساز کرد
روز دیگر هم بدین دستور بود چشم زخم دهر ازیشان دور بود
روز هفته هفته شد مه ماه سال ماه و سالي خالي از رنج و ملال
۲۶۰ همّتش آن بود کان عیش و طرب ني بروز افتد ز یکدیگر نه شب
لیك دور چرخ میگفت از کمین نیست داب من که بگذارم چنین
اي بسا صحبت که روز انگیختم چون شب آمد سلك آن بگسیختم
وي بسا دولت که دادم وقت شام صبحدم را نوبت آن شد تمام

کفت پیش آبي ز شوري در کله کآب شیرینت دهم از حوصله
کفت ترسم کآب شیرین چون چشم طعم آب شور کردد ناخوشم
زآب شیرین مانم و باشد نفور طبع من زآبشخور دریاي شور
بر لب دریا نشسته روز و شب در میان هر دو مانم تشنه لب
۵۹۵ به که سازم هم بآب شور خویش تا نیاید رنج بي‌آبیم پیش

رفتن ابسال بخلوت پیش سلامان و تمتّع یافتن ایشان از صحبت یکدیکر

چون سلامان مایل ابسال شد طالع ابسال فرّخ‌فال شد
یافت آن مهر قدیم او ذوي شد بدو پیوند امّیدش قوي
فرصتي مي جست تا بیکاه و کاه یابد اندر خلوت آن ماه راه
کام دل از لعل او حاصل کند جان شیرین با لبش واصل کند
۶۰۰ تا شبي سویش بخلوت راه یافت نقد جان بر دست پیش او شتافت
همچو سایه زیر پاي او فتاد وز تواضع رو بپاي او نهاد
شد سلامان نیز با صد عزّ و ناز کرد دست مرحمت سویش دراز
چون قبا تنك اندر آغوشش درفت کام جان از چشمهٔ نوشش کرفت
هردو را از بوسه شد آغاز کار زآنکه بوس آمد قلاووز کنار
۶۰۵ بس که میسودند باهم لب بلب شد لبالب هردو را جام طرب
کرچه لبهاشان بهم بسیار سود ماند باقي آنچه اصل کار بود
بهر سودائي که در سر داشتند پردهٔ شرم از میان برداشتند
شد کشاده در میان بندي که بود سخت‌تر شد میل پیوندي که بود

تاثیر کردن حیلهاي ابسال در سلامان و مایل شدن بسوي وي

چون سلامان با همه حلم و وقار کرد در وي عشوهٔ ابسال کار
در دل از مژگان او خارش خلید وز کمند زلف او مارش گزید
ز ابروانش طاقت او گشت طاق وز لبش شد تلخ شهدش در مذاق
نرگس جادوي او خوابش ببرد حلقهٔ گیسوي او تابش ببرد
۶۲۰ اشك او از عارضش گلرنگ شد عیشش از یاد دهانش تنگ شد
دید بر رخسار او خال سیاه گشت از آن خال سیه حالش تباه
دید جعد بیقرارش بر عذار زآرزوي وصل او شد بیقرار
شوقش از پرده برون آورد لیك در درون اندیشهٔ میکرد نیك
که مبادا گر چشم طعم وصال طعم آن بر جان من گردد وبال
۶۲۵ آن نماند با من و عمر دراز مانم از جاه و جلال خویش باز
دولتي کآن مرد را جاوید نیست بخردان‌را قبلهٔ امّید نیست

حکایت آن زاغ کور بر لب دریاي شور که حواصل اورا آب شیرین میداد امّا وي‌را آن قبول نیفتاد

بود همچون بوم زاغي روز کور جا گرفته بر لب دریاي شور
بودي از دریاي شور آبشخورش دادي آن شورابه طعم شکّرش
از قضا مرغي حواصل نام او حوصله سرچشمهٔ انعام او
۶۳۰ سایهٔ دولت بفرق او فگند نآمدش شورابهٔ دریا پسند

۶۰۰ نه چو بهر خدمتی کردی قیام | سخت تر بر داشتی از جای گام
نه ز بانگ جنبش خلخال او | تاجور فرقش شدی پا مال او
بود القصه بصد مکر و حیل | جلوه گر بر چشم او در هر محل
صبح و شامش روی در خود داشتی | یکدمش غافل ز خود نگذاشتی
زآنکه می دانست کز راه نظر | عشق دارد در دل عاشق اثر
۶۰۵ جز بدیدار بتان دلپذیر | عشق در دلها نگردد جایگیر

حکایت زلیخا که بر همه اطراف منزل خود تصویر جمال خود کرد تا یوسف بهر طرف که نگرد صورت وی بیند و بوی میل کند

بین زلیخا را که جانی پر امید | ساخت کاخی چون دل یوسف سپید
هیچ نقش و هیچ رنگی نی درو | چون رخ آئینه زنگی نی درو
نقشبندی خواست آنکه چیره دست | تا بهر جا صورت او نقش بست
هیچ جا از نقش او خالی نماند | شادمان بنشست و یوسف را بخواند
۶۱۰ پرده از رخسار زیبا بر گرفت | وز مراد خود حکایت در گرفت
یوسف از گفت وشنیدش رو که تافت | صورت او دید از هر سو که تافت
صورت او را چو پی در پی بدید | آمدش میلی بوصل او پدید
بر سر آن شد که کام او دهد | شکر کامی بگام او نهد
لیک برهانی ز غیبش رو نمود | عصمت یزدانیش دریافت زود
۶۱۵ دست خویش از کام او نا کام داشت | کامگاری را بهنگامش گذاشت

۵۸۰ تا رسیده میوهٔ بود از نخست   چون رسیدن شد بر آن میوه درست

خاطر ابسال چیدن خواستش   وز پیِ چیدن چشیدن خواستش

لیك بود آن میوه بر شاخ بلند   بود کوتاه آرزورا ز آن کمند

شاهدي پرعشوه بود ابسال نیز   کم نه ز اسباب جمالش هیچ چیز

با سلامان عرض خوبي ساز کرد   شیوهٔ جولانگري آغاز کرد

۵۸۵ گاه بر رسم نغوله پیش سر   بافتي زنجیرهٔ از مشك تر

تا بدان زنجیرهٔ دانا پسند   ساختي پاي دل شهزاده بند

گاه مشکین موي را بشکافتي   فرق کرده ز آن دو گیسو بافتي

یعني از وي کام دل نا یافتن   تا کیم خواهد بدینسان تافتن

گه نهادي چون بتان دل فروز   بر کمان ابروان از وسمه توز

۵۹۰ تا ز جان او بزنگاري کمان   صید کردي مایهٔ امن و امان

چشم خود را کردي از سرمه سیاه   تاش بردي ز آن سیه کاري ز راه

برگ گل را دادي از گلگونه زیب   تا بدان رنگش ز دل بردي شکیب

دانهٔ مشکین نهادي بر عذار   تا بدان مرغ دلش کردي شکار

گه گشادي بند از تنگ شکر   گه شکستي مهر بر درج گهر

۵۹۵ تا چو شکّر بر دلش شیرین شدي   وز لب گویاش گوهرچین شدي

گه نمودي از گریبان گوي زر   زیر آن طوق مرصّع از گهر

تا کشیدي با همه فرخندگي   گردنش‌را زیر طوق بندگي

گه بکاري دست سیمین در زدي   ز آن بهانه آستین‌را بر زدي

تا نگارین ساعد او آشکار   دیدي و کردي بخون چهره نگار

حکایت عاشقي که دفع تهمت اغیار را وصف معشوق خود در لباس آفتاب و ماه و غیر آن کردي

عاشقي در گوشهٔ بنشسته بود | گفت و گو با خویش در پیوسته بود
هر دم از نو داستاني ساختي | تا شنیده قصهٔ پرداختني
گه زمه گفتي گهي از آفتاب | گاهي از برگ گل سنبل نقاب
گه ز قدّ سرو کردي نکته راست | گاه از آن خس کش زخاك پاي خاست
۵۰۰ غافلي از دور آن را مي شنید | خاطرش زآن هرزه گوئي مي رمید
گفت با وي کاي ز عشقت رفته نام | عاشق از معشوق خود راند کلام
عاشق و نام کسان گفتن که چه | گوهر وصف خسان سفتن که چه
گفت کاي دور از نشان عاشقان | فهم نتواني زبان عاشقان
ز آفتاب و مه غرض یار منست | سرّ این بر نکته دانان روشنست
۵۰۵ گل که گفتم لطف رویش خواستم | ذکر سنبل رفت مویش خواستم
سرو چه بود قامت رعناي او | من خسم رسته ز خاك پاي او
گر تو واقف از زبان من شوي | جز حدیث عشقش از من نشنوي

بکمال رسیدن اسباب جمال سلامان و ظاهر شدن عشق ابسال بر وي و حیله نمودن تا وي را نیز گرفتار خود گرداند

چون سلامان را شد اسباب جمال | از بلاغت جمع در حدّ کمال
سرو نازش نازکي از سر گرفت | باغ لطفش رونق دیگر گرفت

چون درآمد شب چو برق از جاي جست　　وز حريم فضل فضلون بار بست
بامدادانش طلب كرد و نيافت　　گفت مسكين روي ازين دولت بتافت
بوديم تا دست بر بذل درم　　با ويم اين بود دستور كرم
۵۵۵ ليك اورا تاب اين بخشش نبود　　در سفر زين آستان كوشش نمود

اشارت بآنكه مقصود ازين مدحتها مدحت حضرت شهريار كامگاريست خلّد الله ملكه وسلطانه

شب خرد آن ناصح شيرين خطاب　　كرد مشفق وار آغاز عتاب
گفت جامي فكرت بيهوده چند　　سودن اين كلك نا فرسوده چند
هر كه بر ملك بقا فيروز نيست　　وي بفرض ار بوده است امروز نيست
گم مكن سررشتهٔ مقصود را　　مدح كم گو شاه نا موجود را
۵۶۰ گفتم اي سرچشمهٔ دانشوري　　بر تو ختم انديشهٔ نطق آوري
قصد من زين مدح شاه ديگرست　　كافسر اقبالش اكنون بر سرست
هفت كشور سخرهٔ فرمان اوست　　هفت دريا رشحهٔ احسان اوست
وصف خاصّان به ز عامّ اندر نهفت　　باد صافي وقت آن عارف كه گفت
خوشتر آن باشد كه وصف دلبران　　گفته آيد در لباس ديگران
۵۶۵ هر كس آري محرم اين راز نيست　　بر رخ هر محرم اين در باز نيست

در صفت جود و سخا و بذل و عطاي وي

بود در جود و سخا دريا كفي | بل كش از بحر عطا دريا كفي
پر شدي از فيض آن ابر كرم | عرصهٔ گيتي ز دينار و درم
نسبتش كم كن بدريا كو ز كف | گوهر افكندي به بيرون وين صدف
ز ابر بودي دست جود او فره | ابر باشد قطره بخش او بدره ده
۵۰ بزم جودش را چو مي آراستم | نسبتش با معن و حاتم خواستم
ليكن اندر جنب وي بي قال و قيل | معن باشد مدخل و حاتم بخيل
بس كه دستش داشتي با بسط خوي | تافتي انگشت او از قبض روي
قبض كف كر خواستي انگشت او | خم نكردي پشت خود در مشت او
گر گذشتي بر در او سايلي | از جفاي فاقه خون گشته دلي
۵۵ بس كه بر وي بار احسان ريختي | تنگ زنان از بار او بگريختي

حكايت گريختن قطران شاعر از بسيارئ عطاي ممدوح خود فضلون

بود قطران نكته داني سحر ساز | قطرهٔ از كلك او درياي راز
بهر دريا بخششي فضلون لقب | گفت مدحي سربسر فضل و ادب
طبع فضلون چون بر آن اقبال كرد | دامنش از مال مالامال كرد
روز ديگر مدحت او را بخواند | ضعف اوّل سيم و زر بر وي فشاند
۵۵۰ همچنين روز دگر اين كار كرد | روزها اين كار را تكرار كرد
شد ز بس تضعيف چندان آن صله | كه بتنگ آمد از آنش حوصله

یك ببیك چوگان زنان جویان حال گِرد یك مه حلقه کرده صد هلال
۵۲۰ گرچه بودي زخم چوگان از همه بود چابك تر سلامان از همه
گوي بردي از همه با صد شتاب گوي مه بود و سلامان آفتاب
با هلال صولجان دنبال ماه حال گویان میشدي تا حالگاه
گوي اگر صد بار از آنجا باز پس آمدي هر بار حال این بود و بس
آري آنکس را که دولت یار شد وز نهال بخت برخوردار شد
۵۲۵ هیچ چوگان زیر این چرخ کبود گوي نتواند ز میدانش ربود

در صفت کمانداري و تیر اندازيء وي

شه چو گشتي بعد چوگان باختن چون کمان مایل به تیر انداختن
از کمانداران خاصّ اندر زمان خواستي نا کرده زه چاچي کمان
بي مدد آن را بزه آراستي بانگ زه از گوشها بر خاستي
دست مالیدي برآن چالاك وچست تا بن گوشش کشیدي از نخست
۵۳۰ گاه بنهادي سه پر مرغي بر آن ره سپر کردي بهنجار نشان
گر نشان بودي ازین فیروزه سفر نقطهء بي شك شدي آن نقطه صفر
ور کشادي تیر پرتابي ز شست بودیش خطّ افق جاي نشست
گر نه مانع سختيء گردون شدي از خط دور افق بیرون شدي
در سر تیرش نرستي از خطر گاه صید آهو بپا تیهو بپر
۵۳۵ پي سوي مقصود بردي راست پا همچو طبع راست محفوظ از خطا

بزمگاهي چون بهشت آراستي مطربان حور پيكر خواستي
چون دماغ او شدي از باده گرم برگرفتي از ميان جلباب شرم
گاه با قوّال دمساز آمدي با مغنّي نغمه پرداز آمدي
تن تنش را از لب شكّرشكن چون مسيحا جان در آوردي بتن
۵۰۰ گه شدي همراه نائي ره سپر كردي از لبها نيش را نيشكر
بانگ ني را با شكر آميختي گوش را شكّر بدامن ريختي
گاهي از چنگي گرفتي چنگ را تيز كردي سوز ناك آهنگ را
صندق تر ريختي بر خشك تار در تر و در خشك افگندي شرار
گاهي از بربط چو طفل خورد سال در كنار خود بزخم گوشمال
۵۱۰ نالهاي درد ناك انگيختي بالغان را از مژه خون ريختي
گاه مي شد بلبل آوا در غزل گاه ميزد دست در قول و عمل
هر شب اينش كار بودي تا سحر با حريفان اينچنين بردي بسر
چون تن از خواب سحر آسوديش بامدادان عزم ميدان بوديش

صفت چوگان باختن وي با همسران و گوي بردن از ديگران

صبحدم چون شاه اين نيلي تتق بارگي راندي بميدان افق
۵۰۵ شد سلامان نيم مست و نيم خواب پاي كردي سوي ميدان در ركاب
با گروهي از نژاد خسروان خورد سال و تازه روي و نوجوان
هر يكي در خيل خوبان سروري آفت ملكي بلاي كشوري
صولجان بر كف بميدان تاختي گوي زركش در ميان انداختي

۱۴۸۵ پشت ازو قدر همه زور آوران زیر دستش ساعد سیمین بران
ساعدش را از یسار و از یمین جان فشانان نقد جان در آستین
پنجه اش داده شکست سیم ناب دست هر پولاد بازو داده تاب
نقد راحت از دو کف در مشت او حسن خاتم ختم بر انگشت او
هر چه از وصف جمالش گفته شد گوهري از بحر صورت سفته شد
۱۴۹۰ گوش جان را کن بسوي من گرو شمّهٔ از دیگر احوالش شنو

در صفت حدّت فهم و جودت نظم و نثر وي

لطف طبعش در سخن مو مي شکافت لفظ نشنیده بمعني مي شتافت
پیش از آن کش لفظ در گوش آمدي معنیش در ربقهٔ هوش آمدي
هرچه نظم از بحر طبعش یك گهر هرچه نثر از باغ لطفش یك ثمر
چون ثریّا پایهٔ نظمش بلند چون بنات النعش نثرش ارجمند
۱۴۹۵ در لطائف لعل او حاضر جواب در دقائق فهم او صافي چو آب
خطّ او چون خطّ خوبان دلفریب خوش نویسان زآن چو عاشق نا شکیب
چون گرفتي خامهٔ مشکین رقم آفرین کردي برو لوح و قلم
جانش از هر حکمتي محظوظ بود نکتهاي حکمتش محفوظ بود
در اداي حکمت یونانیان گفتیش یونانیان نعم البیان

در صفت بزم و عیش سازي و سرود عشرت پردازيء وي

۱۵۰۰ شب که از هر کار دل پرداختي با حریفان نرد عشرت باختي

٦٥ بامداد از خواب چون برخاستي   همچو زرّين لعبتش آراستي
سرمه کردي نرگس شهلاي او   چست بستي جامه بر بالاي او
کج نهادي بر سرش زرّين کلاه   وز برش آويختي زلف سياه
با مرصّع بندهاي لعل و زر   بر ميان نازکش بستي کمر
برد اينسان خدمتش بيگاه و که   تا شدش سال جواني چارده
٧٠ چارده بودش بخوبي ماه رو   سال او شد چارده چون ماه او
پايهٔ حسنش بسي بالا گرفت   در همه دلها هوايش جا گرفت
شد يکي صد حسن او وآن صد هزار   صد هزاران دل ز عشقش بيقرار
با قد چون نيزه بود آن دل پسند   آفتابي گشته يك نيزه بلند
نيزه واري قدّ او چون سر کشيد   بر دل هر کس ازو زخمي رسيد
٧٥ زآن بلندي هر کجا افگند تاب   سوخت جان عالمي زآن آفتاب
جبهه اش بدر و از آن نيمي نهان   با هلال منخسف کرده قران
بينيش زير هلال منخسف   در ميان ماه کافوري الف
چشم مستش آهوي مردم شکار   جلوه گاهش در ميان لاله زار
ملك خوبي را برخها شاه بود   شوکت شاهي باو همراه بود
٨٠ خاتم شاهيش لعل آتشين   گنج درّ و گوهرش زير نگين
تازه سيبش ميوهٔ باغ بهشت   آفرين بر دست آن کين ميوه کشت
چشمه سار لطف سيب غبغبش   تشنگان را آمده جان بر لبش
گردن او سرفراز مهوشان   در کمندش گردن گردن کشان
پاکبازان از پيِ دفع گزند   از دعا بر بازويش تعويذ بند

دید دریائي پر از ماهي و مار جغر و خرچنگش هزار اندر هزار
هر طرف مرغان آبي در شناه غوطه زن از قعر دریا قوت خواه
۴۵۰ گفت دریائي که چندین جانور گردد اندر وي بصبح و شام در
کي سزد کز وي بشویم دست و روي شستم اکنون دست خود زین شست وشوي
چشمهٔ خواهم بسان زمزمي کوته از وي دست هر نامحرمي
کآنچه شد آلوده از آلودگان فارغند از وي جگر پالودگان

قیام نمودن ابسال بدایگيء سلامان و دامن بر زدن بر پرورش آن پاکیزه دامان

شاه چون دایه گرفت ابسال را تا سلامان همایون فال را
۴۵۵ آورد در دامن احسان خویش پرورد از رشحهٔ پستان خویش
چشم او چون بر سلامان اوفتاد زآن نظر چاکش بدامان اوفتاد
شد بجان مشغوف لطف گوهرش همچو گوهر بست در مهد زرش
در تماشاي رخ آن دلفروز رفت ازو خواب شب و آرام روز
روز تا شب جدّ او و جهد او بود در بست و کشاد مهد او
۴۶۰ گه تنش را شستي از مشك وگلاب گه گرفتي شکّرش در شهد ناب
مهر آن مه بس که در جانش نشست چشم مهر از هرکه غیر او به بست
گر میسّر گشتیش بي هیچ شك کردیش جا در بصر چون مردمك
بعد چندي چون ز شیرش بازکرد نوع دیگر کار و بار آغاز کرد
وقت خفتن راست کردي بسترش سوختي چون شمع بالاي سرش

آن نشان را واصفان خواندند ناف — نافي از وي نافه را در دل شکاف
هرکه ديدي آن ميان کم ز مو — جز کناري زو نکردي آرزو
از گل نسرين سرينش خرمني — از خسان مستور زير دامني
مخزن لطف از دو دست او دو نيم — آستين از هر يکي هميان سيم
در کف او راحت آزردگان — سيلئ غفلت بر از افسردگان
آرزوي اهل دل در مشت او — قفل دلها را کليد انگشت او
خون ز دست او درون عاشقان — رنگ حنّايش ز خون عاشقان
هر سرانگشتش خضاب و نا خضاب — فندق تر بود يا عنّاب ناب
ناخنانش بدرهاي مختلف — بدرهاي او ز حنّا منخسف
شکل او مشّاطه چون آراسته — از سر هر يك هلالي کاسته
چون سخن با ساق و ران او رسيد — زآن زبان در کام مي بايد کشيد
زآنکه مي ترسم رسد جائي سخن — کآن سخن آيد گران بر طبع من
بود آن سرّي ز نا محرم نهان — هيچ کس محرم نه آن را در جهان
بلکه دزدي پي بآنجا برده بود — هرچه آنجا بود غارت کرده بود
در بر آن سيمين صدف بشکافته — گوهر کام خود آنجا يافته
هرچه باشد ديگري را دست زد — بهتر از چشم قبولش هست رد

حکايت آن موسوس سودائي که بسبب آلايش جانوران دريائي دست از آب دريا شست و آبي پاکيزه تر از آب دريا جست

آن موسوس بر لب دريا نشست — تا کند بهر تقرّب آبدست

نازك اندامي كه از سر تا بپاي — جزو جزوش خوب بود و دلرباي
بود بر سر فرق او خطّي ز سيم — خرمني از مشك را كرده دو نيم
گيسويش بود از قفا آويخته — زو بهر مو صد بلا آويخته
قامتش سروي ز باغ اعتدال — افسر شاهان براهش پائمال
١٤١٥ بود روشن جبههٔ اش آئينه رنگ — ابروي زنگاريش بر وي چو زنگ
چون زدوده زنگ ازو آئينه دار — شكل نوني مانده از وي بر كنار
چشم او مستي كه كرده نيم خواب — تكيه بر گل زير چتر مشكناب
گوشها نكته نيوش از هر طرف — گوهر گفتار را سيمين صدف
بر عذارش نيلگون خطّي جميل — رونق مصر جمالش همچو نيل
١٤٢٠ زآن خط ارچه بهر چشم بد كشيد — چشم نيكان را بلا بي حد رسيد
رستهٔ دندان او درّ خوشاب — حقّهٔ درّ خوشابش لعل ناب
در دهان او ره انديشه گُم — گفت و گوي عقل فكرت پيشه گُم
از لب او جز شكر نگرفته گام — خود كدام است آن لب و شكّر كدام
رشحي از چاه زنخدانش كشاد — وز زنخدانش معلّق ايستاد
١٤٢٥ زو هزاران لطفها آمد پديد — غبغبش كردند نام ارباب ديد
همچو سيمين لعبت از سيمش تني — بر كشيده چون صراحي گردني
بر تنش پستان چو آن صافي حباب — كش نسيم انگيخته از روي آب
زير پستانش شكم رخشنده نور — در سفيدي عاج و در نرمي سمور
ديد مشّاطه چو لطف آن شكم — گفت اين از صفحهٔ گل نيست كم
١٤٣٠ كرد چون وي اين اشارت سوي آن — از سر انگشت اشارت شد نشان

تز جهان بر من جواني نگذرد کاندرو چشمم بحسرت ننگرد
۳۹۵ در دلم نآيد که اي کاش اين جوان بوديم دمساز جان ناتوان
اين بود حال زنان نيك خوي از زن بدخو نشايد گفت وگوي
خواجه فردوسي که داني بخردش بر زن نيکست نفرين بدش
کي زن بدگونه نيك آئين بود پيش نيکان درخور نفرين بود

تدبير کردن حکيم در ولادت فرزند بي موافقت زنان و دايه گرفتن از براي ترتيب وي

کرد چون دانا حکيم نيكخواه شهوت زن را نکوهش پيش شاه
۴۰۰ ساخت تدبيري بدانش کاندر آن ماند حيران فکرت دانشوران
نطفه را بي شهوت از صلبش کشاد در محلّي جز رحم آرام داد
بعد نه مه گشت پيدا زآن محل کودکي بي عيب وطفلي بي خلل
غنچهٔ از گلبن شاهي دميد نفحهٔ از ملك آگاهي وزيد
تاج شد از گوهر او سربلند تخت گشت از بخت او فيروزمند
۴۰۵ صحن گيتي بي وي و چشم فلك بود آن بي مردم اين بي مردمك
زو بمردم صحن آن معمور شد چشم اين از مردمك پرنور شد
چون ز هر عيبش سلامت يافتند از سلامت نام او بشکافتند
سالم از آفت تن و اندام او زآسمان آمد سلامان نام او
چون نبود از شير مادر بهره‌مند دايهٔ کردند بهر او پسند
۴۱۰ دلبري در نيکوئي ماه تمام سال او از بيست کم ابسال نام

جامه از دیبای ششتر دوزیش　خانه از زرّین لکن افروزیش
لعل و درّ آویزهٔ گوشش کني　ثوب زرکش ستر شب پوشش کني
هم بوقت چاشت هم هنگام شام　خوانش آرائي بگوناگون طعام
چون شود تشنه ز جام گوهري　آبش از سرچشمهٔ خضر آوري
۳۸۰ میوه چون خواهد زتو همچون شهان　نار یزد آري و سیب اصفهان
چون فتد از داوري در تاب و پیچ　جمله اینها پیش او هیچست و هیچ
گویدت کاي جانگداز عمرکاه　هیچ چیز از تو ندیدم هیچگاه
گرچه باشد چهره اش لوح صفا　خالیست آن لوح از حرف وفا
در جهان از زن وفاداري که دید　غیر مکّاري و غدّاري که دید
۳۸۵ سالها دست اندر آغوشت کند　چون بتابي رو فراموشت کند
گر تو پیري یار دیگر بایدش　همدمي از تو قوي‌تر بایدش
چون جواني آید اورا در نظر　جاي تو خواهد که او بندد کمر

حکایت سلیمان و بلقیس که از مقام انصاف باهم سخن گفتند

بود بلقیس و سلیمان را سخن　روزي اندر کشف سرّ خویشتن
هر دو را دل بر سر انصاف بود　خاطر از زنگ رعونت صاف بود
۳۹۰ گفت شاه دین سلیمان از نخست　گرچه بر من ختم ملك آمد درست
در نیاید روز و شب کس از درم　تا من از اوّل بدستش ننگرم
کو چه تحفه بهر من دارد بکف　کش فزاید پیش من عزّ و شرف
بعد از آن بلقیس از سرّ نهفت　زد دم و ازحال خویش این نکته گفت

آن خوشي بر بينيت گردد مهار　　در كشاكش داردت ليل و نهار
تا نبازي جان براه نيستي　　نبودت ممكن كز آن باز ايستي

حكايت كريمي كه دعوت سفله را اجابت نكرد تا صحبت سفلگان عادت او نگردد

سفلهٔ مهمانئ آغاز كرد　　سفلگان شهررا آواز كرد
خواند يك صاحب كرم را نيز هم　　تا بخوانش رنجه فرمايد قدم
۳۶۵ گفت باشد نفس نادان و لئيم　　زين دو وصف او دلي دارم دونيم
چون سوي اينسان لئيمي پي برد　　لقمهٔ چند از طعام وي خورد
لذّت آن طعمه دور از خوان او　　دير ماند در بُن دندان او
چون بخواند سفلهٔ ديگر مرا　　سويش آن لذّت شود رهبر مرا
محو گردد نامم از سلك كرام　　در شمار سفلگان مانم مدام

در مذمّت زنان كه محلّ شهوت كه موقوف عليه فرزند است ايشانند

۳۷۰ چاره نبود اهل شهوت را ز زن　　صحبت زن هست بيخ عمر كن
زن چه باشد ناقصي در عقل و دين　　هيچ ناقص نيست در عالم چنين
دور دان از سيرت اهل كمال　　ناقصان را سخره بودن ماه و سال
پيش كامل كو بدانش سرور است　　سخرهٔ ناقص ز ناقص كمتر است
بر سر خوان عطاي ذو المنن　　نيست كافر نعمتي بدتر ز زن
۳۷۵ گر دهي صد سال زن را سيم و زر　　پاي تا سر گيري اورا در گهر

روز و شب این بود کار و بار او فاش شد در شهر و کو کردار او
نی نصیحت را اثر بودی درو نی سیاست کارگر بودی درو
۳۴۵ چون پدر زین کار و بار آمد بتنگ باز زد در دامن آن شیخ چنگ
که ندارم غیر تو فریاد رس رحم کن بر من بفریادم برس
کن دعائی دیگر اندر کار او وز سر من دور کن آزار او
شیخ گفت آن روز من گفتم ترا که مکن الحاح و بگذر زین دعا
عفو می خواه از خدا و عافیت کین بود در هر دو عالم کافیت
۳۵۰ چون ببندی بار رحلت زین دیار نی پسر نی دخترت آید بکار
بندهٔ در بندگی بی بند باش هر چه می آید بدان خرسند باش

در مذمّت کردن حکیم شهوت را که ولادت فرزندان بی آن معهود نیست

از شه یونان حکیم تیزهوش کرد چون افسانهٔ فرزند گوش
گفت شاها هر که او شهوت نراند در غم از محرومی از فرزند ماند
چشم عقل و علم کور از شهوتست دیو پیش دیده حور از شهوتست
۳۵۵ هر کجا غوغای شهوت کرد زور می برد از دل خرد وز دیده نور
سیل شهوت هر کجا طوفان کند خانهٔ اقبال را ویران کند
راه شهوت پر گل و لای بلاست هر که افتاد اندرین گل بر نخاست
هر که یك جرعه میٔ شهوت چشید تا ابد روی خلاصی را ندید
زآن میٔ اندك بحرمت خوار شد کاندکش مستدعیٔ بسیار شد
۳۶۰ از میٔ شهوت چو یك جرعه چشی در مذاق تو نشیند زآن خوشی

چون نباشد حال هر فرزند نيك　　از خدا ميكن طلب فرزند ليك
آنچنان فرزند كآخر در دعا　　مرگ او جستن نبايد از خدا

حكايت شخصي كه در ولادت فرزندي از بزرگي استمداد كرده بود و باز از براي خلاصي از شرّ وي از همان بزرگ استمداد همّت كرد

پيش شيخي رفت آن مرد فضول　　بهر بي فرزنديش خاطر ملول
گفت با من دار شيخا همّتي　　تا ببخشد كردگارم دولتي
٣٣٠ تازه سروي رويد از آب و گلم　　كز وجود او بياسايد دلم
يعني آيد در كنارم يك پسر　　كز جمال او شوم روشن بصر
شيخ گفتا خويش را رنجه مدار　　وا گذار اين كار را با كردگار
در هر آن كاري كه آري روي و راي　　مصلحت را از تو به داند خداي
گفت شيخا من بدين مقصود اسير　　مانده ام از من عنايت وا مگير
٣٣٥ از دعا شو قاصد بهبود من　　تا بزودي رو دهد مقصود من
شيخ حالي در دعا بر داشت دست　　بر نشان افتاد تير او ز شست
يك پسر چون آهوي چين مشكبار　　از شكارستان غيبش شد شكار
چون نهال شهوت و شاخ هوا　　يافت در آب و گلش نشو و نما
با حريفان باده نوشيدن گرفت　　در پيِ هر كام كوشيدن گرفت
٣٤٠ مست شد جا بر كنار بام كرد　　دختر همسايه را بد نام كرد
شوهر دختر ز پيش او گريخت　　ور نه خونش را بخنجر خواست ريخت
شحنه را دادند ازين صورت خبر　　بدرهاي زر طمع كرد از پدر

چون بهم کاران شود دشمن شکن او بجان کوشش کند ایشان به تن
دشمنت را شیوه از وي شیونست خاصّه گوئي بهر قهر دشمنست

حکایت آن اعرابي که بر فرزندان خود نام سباع درنده نهاده بود و بر خدمتگاران نام بهایم چرنده

آن مسافر بهر دولت یابیي ماند شب در خانهٔ اعرابیي
جمله فرزندانش را خرد و بزرگ یافت هم‌نام ددان چون شیر و گرگ
۳۱۵ هر که بود از خادمانش یکسره گوسفندش نام بودي یا بره
گفت با وي کاي سپهبد در عرب آیدم زین نامها امشب عجب
گفت فرزندان که در خیل من اند مستعدّ از بهر قهر دشمن اند
خادمان از بهر خدمتگارینند متّصل در شغل مهمان دارینند
گرگ باید قهر دشمن را و شیر تا بود بر کشتن دشمن دلیر
۳۲۰ بهر خدمت برّه به یا گوسفند تا ز فعل او نیابد کس گزند

در مذمّت فرزند نا خلف

این که گفتم حال فرزند نکوست کش باصل خویش پیوند نکوست
آنکه باشد بد سگال و بد سرشت در سرشت او هزاران خوي زشت
به بود کز سلك دوران داریش پیش گیري شیوهٔ بیزاریش
نوح را فرزند چون نا اهل بود فطرت او پر غرور و جهل بود
۳۲۵ داغ ردّ لیس من اهلك کشید روي بیرون رفتن از طوفان ندید

کز عجم چون پادشاهان آورند | نام ایشان جز به نیکی کم برند
گرچه بود آتش پرستی دین شان | بود عدل و راستی آئین شان
۲۹۵ قرنها زایشان جهان معمور بود | ظلمت ظلم از رعایا دور بود
بندگان فارغ ز غم فرسودگی | داشتند از عدلشان آسودگی

ظاهر شدن آرزوی فرزند از شاه کامیاب و سخن راندن حکیم در آن باب

چون بتدبیر حکیم نامدار | یافت گیتی بر شه یونان قرار
سر بسر دیتی مسخّر ساختش | ثانی اثنین سکندر ساختش
یك نگین‌دار از همه روی زمین | خارجش نگذاشت از زیر نگین
۳۰۰ شه شبی در حال خویش اندیشه کرد | شیوهٔ نعمت شناسی پیشه کرد
خلعت اقبال بر خود چست یافت | هرچه از اسباب دولت جست یافت
غیر فرزندی که در عزّ و شرف | از پس رفتن بود اورا خلف
در ضمیر شه چو این اندیشه خاست | گفت با دانای حکمت پیشه راست
گفت ای دستور شاهی پیشه ات | آفرین بادا برین اندیشه ات
۳۰۵ هیچ نعمت بهتر از فرزند نیست | جز بجان فرزند را پیوند نیست
حاصل از فرزند گردد کام مرد | زنده از فرزند ماند نام مرد
چشم تو تا زندهٔ روشن باوست | خاك تو چون مردهٔ گلشن باوست
دستت او گیرد اگر افتی ز پای | پایت او باشد اگر مانی بجای
پشت تو از پشتیش گردد قوی | عمرت از دیدار او یابد نوی
۳۱۰ اوست برّان در صف هیجا چو تیغ | تیر باران بر سر اعدا چو میغ

آغاز مقال در شرح صورت حال سلامان و ابسال

شهرياري بود در يونان زمين — چون سكندر صاحب تاج و نگين

بود در عهدش يكي حكمت شناس — كاخ حكمت را قوي كرده اساس

۲۸۰ اهل حكمت يك بيك شاگرد او — حلقه بسته جمله گرداگرد او

شاه چون دانست قدرش را شريف — ساختش در خلوت وصحبت حريف

جز بتدبيرش نرفتي نيم گام — جز به تلقينش نجستي هيچ كام

در جهانگيري ز بس تدبير كرد — قاف تا قافش همه تسخير كرد

خلق را از عدل و جودش ساخت كار — شد بدان بنياد ملكش استوار

۲۸۵ شاه چون نبود بنفس خود حكيم — يا حكيمي نبودش يار و نديم

قصر ملكش را بود بنياد سست — كم فتد قانون حكم او درست

خالي از نعت و نشان عدل و ظلم — فرق نتواند ميان عدل و ظلم

ظلم را بندد بجاي عدل كار — عدل را داند بسان ظلم عار

عالم از بيداد او گردد خراب — چشمه سار ملك و دين از وي سراب

۲۹۰ نكتهٔ خوش گفته است آن دور بين — عدل دارد ملك را قايم نه دين

كفر كيشي كو بعدل آيد فره — ملك را از ظالم ديندار به

اشارت بآنچه حق سبحانه وتعالي در شان پادشاهان عجم بداءود عليه السّلام وحي كرده است

گفت با داءود پيغمبر خداي — كامّت خود را بگو اي نيك راي

یك نفس زین گفت وگو منشین خموش　　چون گرفتي پیش در اتمام گوش
چون شنیدم از وي این تعبیر را　　چون قلم بستم میان تحریر را
بو کز آن سرچشمهٔ کین خواب خاست　　آید این تعبیر از آنجا نیز راست

حکایت تعبیر معبّر خواب آن ساده مرد را بر سبیل سخریّه و استهزا و درست آمدن تعبیر بي شایبهٔ تبدیل و تغییر

٢٦٥ رفت پیش آن معبّر سادهٔ　　از ره عقل و خرد افتادهٔ
گفت دیدم صبحدم خود را بخواب　　در دهي سرگشته ویران و خراب
هر کجا از دور دیدم خانهٔ　　بود بي دیوار و در ویرانهٔ
چون نهادم در یکي ویرانه پاي　　کرد پاي من درون گنج جاي
آن معبّر گفت با مسکین بطنز　　کاي گرانمایه ز گنج کُنت کنز
٢٧٠ آهنین نعلین اندر پا فگن　　سنگ بر خارا شگاف و کوه کن
هر زمان میکش بیك ویرانه رخت　　پاي خود را بر زمین میکوب سخت
هر کجا پایت خورد غوطه بخاك　　کن بناخنهاي دست آن را مغاك
چون دهي آن خاك را زینسان شکست　　شك ندارم کافتدت گنجي بدست
چون بصدق و اعتقاد آن ساده مرد　　رفت و بر قول معبّر کار کرد
٢٧٥ شد فرو در جست و جو نا برده رنج　　در نخستین گام پاي او بگنج
صدق مي باید بهر کاري که هست　　تا فتد دامان مقصودت بدست
گر فتد در صدقت اندك تاب و پیچ　　جست و جوي تو همه هیچست و هیچ

اشارت بخوابي که ناظم در اثناي نظم این دیباچه دید و به تعبیر آن چنانچه خود کرده آرمید

٢٤٥ چون رسیدم شب بدینجا زین خطاب — در میان فکرتم بربود خواب

خویش‌را دیدم براهي بس دراز — پاك و روشن چون ضمیر اهل راز

نه ز بادش گرد را انگیزشي — ني بخاکش آب را آمیزشي

بود القصّه رهي بي گرد و گل — من در آن ره گام زن آسوده دل

ناگه آواز سپاهي پرخروش — از قفا آمد در آن راهم بگوش

٢٥٠ بانگ چاؤشان دلم از جا ببرد — هوشم از سر قوّتم از پا ببرد

چاره میجستم پيْ دفع گزند — آمد اندر چشمم ایوان بلند

چون شتابان سوي آن بردم پناه — تا شوم ایمن ز آسیب سپاه

از میانشان والد شاه زمن — آن بنام و سیرت و صورت حسن

بارگیر چرخ رفعت زیر ران — رخ فروزنده چو مهر و مه بر آن

٢٥٥ جامهاي خسرواني در برش — بسته کافوري عمامه بر سرش

تافت سوي من عنان خندان و شاد — بر من از خنده در راحت کشاد

چون به پیش من رسید آمد فرود — بوسه بر دستم زد و پرسش نمود

خوش شدم زآن چاره سازیها که کرد — شاد از آن مسکین نوازیها که کرد

در سخن با من بسي گوهر فشاند — لیك از آنها هیچ در گوشم نماند

٢٦٠ صبحدم کز روي بستر خاستم — از خرد تعبیر این درخواستم

گفت این لطف و رضاجوئي ز شاه — بر قبول نظم تو آمد گواه

نوبه ده توبه شکن هر دو قضاست   نسبت اینها بخود کردن خطاست
٢٣٠ گر دهد توفیق توبه شکر گوی   ورنه عاصي وار راه عذر پوی
توبه از ماضي پشیمان گشتن است   وز معاصي حالیا بگذشتن است
عزم کردن کُند ز استقبال هم   بر معاصي باشدت اقبال کم
گر بفرض این عزم تو ناید درست   کاختیار آن نه اندر دست تست
یدم از اصلاح آن غافل مخسپ   گرچه افتادي بگل در گل مخسپ
٢٣٥ عزم میکن کز گنه باز ایستي   جاودان با توبه دمساز ایستي
بو که فضل حق بره باز آردت   یمن این عزم از گنه باز آردت

حکایت آن مي پرست که بمراتب کمال پیوست از وي سبب آن پرسیدند گفت این از برکت آن یافتم که هرگز جام مي بر لب نیاوردم که برعزیمت آن بوده باشم که بجام دیگر آلوده گردم

مي‌پرستي رو براه توبه کرد   وز گنه جا در پناه توبه کرد
یافت از توبه مقامات بلند   وآمدش صید ولایت در کمند
کرد صاحب دیده از وي سؤال   کاي نهاده پا بسرحدّ کمال
٢٤٠ سالها در کار مي بشتافتي   این کرامت از چه خصلت یافتي
گفت هرگاهي که جام مي بلب   مي نهادم بهر شادي و طرب
کم گذشتي در ضمیر من که باز   دست خود آرم بجام مي فراز
غیر ازین معني نگشتي در دلم   کز نشاط مي دل خود بگسلم
یمن این نیّت مرا توفیق داد   صد در دولت بروي من کشاد

حکایت آن پارهٔ دوز بحرفهٔ پارهٔ دوزي معیشت اندوز که هر میوهٔ تازه که رسیدي از آن مقداري خریدي و پیش عیال واطفال خود بردي و با ایشان بخوردي گفتي بادین خرسند باشید وچهرهٔ همّت خود را باندیشهٔ زیادت مخراشید که طعم این میوه همه سال جز این نیست ومرا استطاعت بیش ازین خریدن ني

پاره دوزي بود در اقصاي ري — مطمئن بر پارهٔ دوزي راي وي
با خمیده پشت از بار عیال — داشت مشتي طفلگان خورد سال
بود بر دلق معاش خویشتن — روز و شب از پارهٔ دوزي وصله زن
چون رسیدي میوهاي سال نو — خاطرش بودي بهر میوه گرو
۲۲۰ سوي اهل خود بصد گونه حیل — آمدي هم جیب از آن پر هم بغل
پیش ایشان ریختي آن را دلیر — تا بخوردندي همه زآن میوه سیر
بعد از آن گفتي که اي افتادگان — بر فراش محنت و غم زادگان
گر فتد صد بار ازین میوه بچنگ — جمله را این است طعم و بوي و رنگ
ترك آز و آرزومندي کنید — طبع را مایل بخورسندي کنید
۲۲۵ من چو خاکم زیر پاي فقر پست — بیش ازینم بر نمي آید ز دست

در بیان آنکه امضاي عزیمت بر ترك گناه در مشیّت حقّ است سبحانه اگر امضا کند شکر باید کرد والّا عذر باید آورد

توبه چون شیشه قضا آمد چو سنگ — شیشه را با سنگ نبود تاب جنگ
چون قضا با توبه آید سازکار — توبه را باشد بنائي استوار
ور نیاید سازکار او قضا — خوش نباشد جز بحکم او رضا

گفتار در موفّق شدن جناب خلافت‌پناهي باجتناب از بعضي مناهي وفّقه الله سبحانه للتّقوي والمغفرة في الدّنيا والآخرة

حبّذا شاهي که در عهد شباب — شد ز توبه همچو پيران بهره‌ياب
٢٠٠ گرچه از باده لب آلود از نخست — زآن بآب توبه آخر لب بشست
جام مي با آن همه آب طرب — مانده دور از مجلس او خشك لب
خم گرفته معده خالي از حرام — گوشهٔ چون زاهدان نيکنام
گشته محروم از حريم بزم او — دست اندر سر بصد حسرت سبو
گر چه بودي زو صراحي سرفراز — مانده زآن با گردن خود دست باز
٢٠٥ کي برد پيمانه سوي باده پي — باد پيمائيست زين پس کار وي
جمله حيوانات را چشم است و گوش — خاصّ انسان باشد وبس عقل وهوش
دشمن هوش است مي اي هوشمند — دوست را مغلوب دشمن کم پسند
با دو صد خرمن زر کامل عيار — نيم جو هوش ار فروشد روزگار
بخرد آن بهتر که عمري خون خورد — تا خرد آن نيم جو هوش و خرد
٢١٠ ني که گيرد يك دو جرعه مي بکف — نقد دانش را کند يکسر تلف
پا نهد از حدّ دانائي برون — رخت خويش آرد بسرحدّ جنون
عمرها مي خوردي و بيخود شدي — بندهٔ فرمان نيك و بد شدي
زآن همه مي‌خواري و خرّم دلي — حاصل تو چيست جز بيحاصلي
آنچنان صد سال ديگر گر خوري — پي بچيزي غير ازين مشکل بري
٢١٥ عيش پاري را که کردي مي شناس — سال ديگررا برآن ميکن قياس

تا چو تقریبي شود انگیخته　　باشم اندر ذکر او آویخته
در ثنایش نغز گفتاري کنم　　در دعایش ناله و زاري کنم
چون ندارم دامن قربش بدست　　بایدم در گفت وگوي او نشست

حکایت مجنون که در بادیه از انگشت قلم کرده بر تختهٔ ریگ چون رمّالان رقمي میزد گفتند این نوشتن چیست واین نوشته از براي کیست گفت این نام لیلیست که بنوشتن آن میسازم چون او بدست نیست با نام او عشق میبازم

۱۹۰ دید مجنون را یکي صحرا نورد　　در میان بادیه بنشسته فرد
ساخته بر ریگ ز انگشتان قلم　　میزند حرفي بدست خود رقم
گفت کاي مفتون شیدا چیست این　　مي نویسي نامه سوي کیست این
هرچه خواهي در سوادش رنج برد　　تیغ صرصر خواهدش حالي سترد
کي بلوح ریگ باقي ماندش　　تا کسي دیگر پس از تو خواندش
۱۹۵ گفت شرح حسن لیلي میدهم　　خاطر خود را تسلّي میدهم
مي نویسم نامش اوّل در قفا　　مي نگارم نامهٔ عشق و وفا
نیست جز نامي ازو در دست من　　زآن بلندي یافت قدر پست من
تا چشیدم جرعهٔ از جام او　　عشقبازي میکنم با نام او

چون اجل از تن جدائي بخشدت　　از همه سستي رهائي بخشدت

در سبب نظم كتاب و باعث عرض اين خطاب

۱۶۰ ضعف پيري قوّت طبعم شكست　　راه فكرت بر ضمير من به بست

در دلم فهم سخن داني نماند　　بر لبم حرف سخن راني نماند

به كه سر در جيب خاموشي كشم　　پا بدامان فراموشي كشم

نسبتي دارد بحال من قوي　　اين دو بيت از مثنوي مولوي

كيف ياتي النّظم لي والقافيه　　بعد ما ضاعت اصول العافيه

۱۶۵ قافيه انديشم و دلدار من　　گويدم منديش جز ديدار من

كيست دلدار آنكه دلها دار اوست　　جمله جانها مخزن اسرار اوست

دارد او از خانهٔ خود آگهي　　به كه داري خانهٔ او را تهي

تا چو بيند دور ازو بيگانه را　　جلوه گاه خود كند آن خانه را

هر كرا باشد ز دانش بهره مند　　غير ازين معني كجا افتد پسند

۱۷۰ ليك شاهان نيز اورا سايه اند　　از صفات ذات او پرمايه اند

ذكر ايشان در حقيقت ذكر اوست　　فكر در اوصاف ايشان فكر اوست

لا جرم با دعوئ تقصير من　　مدحت شه شد گريبان گير من

ليك مدحش را درين ديرينه كاخ　　بود در بايست ميدان فراخ

مي كنم ميدان آن زين مثنوي　　مي دهم آئين مدحش را نوي

۱۷۵ ور نه بودم مثنويها ساخته　　خاطر از امثال شان پرداخته

خاصّه نظم اين كتاب از بهر اوست　　مظهر آيات لطف و قهر اوست

مادرم خاکست و من طفل رضیع   میل مادر نیست از طفلان بدیع
زود باشد کآرمیده ز اضطراب   در کنار مادر افتم مست خواب
١٥٥ از دو چشم من نیاید هیچ کار   از فرنگي شیشه تا گشته چهار
درد پا تا گشت همزانوي من   شد پس زانو نشستن خوي من
پاي من در خاستن باشد زبون   تا نگردد ساعدم تن را ستون
این خللها مقتضاي پیریست   واي آن کو مبتلاي پیریست
هر خلل کز پیري افتد در مزاج   نیست مقدور طبیب آن را علاج

حکایت آن پیر هشتاد ساله که پیش طبیب رسید و از وي علاج ضعف خود پرسید و جواب دادن طبیب که علاج تو آنست که جوان شوي و از هشتاد چهل واپس روي

١٦٠ کرد پیري عمر وي هشتاد سال   از حکیمي حال ضعف خود سؤال
گفت دندانم ز خوردن گشت سست   نآید از وي شغل خائیدن درست
چون نگردد لقمه نرمم در دهان   هضم آن بر معده مي آید گران
هضم در معده چو باشد نا تمام   قوّت اعضا چه سان بخشد طعام
منّتي باشد ز تو بر جان من   گر بري این سستي از دندان من
١٦٥ گفت با آن پیر دانشور حکیم   کاي دلت از محنت پیري دو نیم
چارهٔ ضعفت پس از هشتاد سال   جز جواني نیست و آن باشد محال
رستهٔ دندان تو گردد قوي   گر ازین هشتاد چل واپس روي
لیك چون واپس شدن مقدور نیست   گر باین سستي بسازي دور نیست

نفت نبود پیش دانا هیچ چیز — زآن برادر به که باشد یار نیز

بر سر گردون خدایا ماه و سال — تا فراق فرقدان باشد محال

این دو اختر را بهم تابنده دار — بر سریر مکرمت پاینده دار

در صفت ضعف و پیري و سدّ باب منفعت گیري از مشاعر و قوا و جوارح و اعضا

عمرها شد تا درین کاخ کهن — تار نظمم بسته بر عود سخن

۱۰۰ هر زمان از نو نوائي میزنم — دم ز دیرین ماجرائي میزنم

رفت عمر و این نوا آخر نشد — کاست جان وین ماجرا آخر نشد

پشت من چون چنگ خم گشت و هنوز — هر شبي در ساز عودم تا بروز

عود نا ساز است و کرده روزگار — دست مطرب را ز پیري رعشه دار

نغمهٔ این عود موزون چون بود — لحن این مطرب بقانون چون بود

۱۰۵ وقت شد کین عود را خوش بشکنم — بهر بوي خوش در آتش افگنم

خام باشد عود را نا خوش زدن — خوش بود در عود خام آتش زدن

بو که عطر افشان شود این عود خام — عقل و دین را زو شود خوشبو مشام

عقل و دین را تقویت دادن بهست — زآنکه این تن روي در سستي نهست

رخنها در رستهٔ دندان فتاد — کي توان بر خوردني دندان نهاد

۱۱۰ هم قواطع از بریدن کُند گشت — هم طواحن زآرد کردن درگذشت

خوردنم مي باید اکنون طفل سان — نان خائیده بدندان کسان

قامتم شد کوژ و ماندم سر به پیش — گشته ام مایل بسوي اصل خویش

شاه را روي دل اندر دين كند ‌ ‌ دولت دين داريش آئين كند
۱۲۰ شغل او بر موجب فرمان شود ‌ ‌ تخم دولتهاي جاويدان شود
تا بود اين طارم نيلوفري ‌ ‌ جلوه‌گاه آفتاب خاوري
تخت شاهي جلوه‌گاه شاه باد ‌ ‌ خاطرش زاسرار دين آگاه باد
بادش از فضل ازل هر دم مدد ‌ ‌ تا شود شايستهٔ ملك ابد
نيكخواهانش ز هر آفت سليم ‌ ‌ بر طريق نيكخواهي مستقيم

انتقال بمدح گوهر كان فتوّت و مشيّد اركان اخوّت واليء ملك جاه و جمال
يوسف مصر فضل و افضال اعزّ الله تعالي انصاره وضاعف اقتداره

۱۲۵ نيكخواهي خاصّه كورا ياور است ‌ ‌ گشته پيدا با وي از يك گوهر است
كرده جا در سايهٔ اقبال او ‌ ‌ سايه‌وار افتاده در دنبال او
هر كجا آن آفتاب اين پرتو است ‌ ‌ هر كجا آن پيشوا اين پيرو است
گرچه بر مهد خلافت زاده است ‌ ‌ بر خلافش يك قدم ننهاده است
واليء مصر جلال و احتشام ‌ ‌ بود از آن رو يوسفش كردند نام
۱۳۰ رشك يوسف طلعت زيباي او ‌ ‌ چون زليخا عالمي شيداي او
هر كه مي آرد رخش را در نظر ‌ ‌ مي زند گلبانگ ما هذا بشر
گرچه هست او يك برادر شاه را ‌ ‌ هست با صد جان برابر شاه را
آمد او شه را برادر يار هم ‌ ‌ در زمانه باشد اين بسيار كم
گفت با دانشوري آن ساده مرد ‌ ‌ كاي بدانش نزد هر آزاده فرد
۱۳۵ باز كن زين نكتهٔ پوشيده پوست ‌ ‌ كه برادر به بود يا يار و دوست

در مدیحت تازه شعري گفته ام ‌ ‌ گوهري روشن چو دُرّي سفته ام
گرچه خلقي درّ مدحت سفته اند ‌ ‌ اینچنین مدحي ترا کم گفته اند
نامهٔ آنگه بدست شاه داد ‌ ‌ کرده نام شاه و پس در وي سواد
شاه گفتش کاي تهي از عقل و هوش ‌ ‌ به که باشي از چنین مدحي خموش
۱۰۰ نیست نقش نامه‌ات جز نام و بس ‌ ‌ ذکر نام کس نباشد مدح کس
ني بملك و عدل وصفم کردهٔ ‌ ‌ ني حدیث تخت و تاج آوردهٔ
دور ازین اوصاف چون نامم بري ‌ ‌ آن نباشد شیوهٔ مدح آوري
گفت شاها تو بدین فرخنده نام ‌ ‌ یافتي شهرت باوصاف کرام
هر که خواند نام تو یا بشنود ‌ ‌ جز بدین اوصاف ذکرش کي رود
۱۰۰ چون بود نامت برین اوصاف دال ‌ ‌ دفتري باشد ز اوصاف کمال
گرچه حرفي غیر ازین مذکور نیست ‌ ‌ مدح تو گر خوانم آن را دور نیست

اظهار عجز از استیفاي ثنا کردن و دست تضرّع باداي دعا برآوردن

شاه را فضل و هنر بیحد بود ‌ ‌ وصف آن کي طاقت بخرد بود
به که اکنون اعتراف آرم بعجز ‌ ‌ نعرهٔ اقرار بردارم بعجز
پیش ارباب ذکا این است دین ‌ ‌ سرّ لا احصي ثنا اینست این
۱۱۰ چون ثنایش را نمي یارم شمار ‌ ‌ به که گیرد بر دعا کارم قرار
ني دعائي کاید از هر سست راي ‌ ‌ مقتصر بر عزّ و جاه این سراي
بل دعائي چون دعاي اهل دل ‌ ‌ بر کرمهاي الٓهي مشتمل
هم نشاط و کامراني آورد ‌ ‌ هم حیات جاوداني آورد

بر سر این طارم دور از گزند　　قدر او زین خاکبوسي شد بلند

٨٥ دست او رسم کرم را تازه کرد　　جود حاتم را بلند آوازه کرد

نام او دیباچهٔ دیوان عدل　　حکم او سنجیدهٔ میزان عدل

نور عدلش در شبستان عدم　　کرده حبس ظلمت ظلم و ستم

شد ز حسن خُلق مشهور زمن　　هست میراث وي این خلق حسن

والدش موکب بدار الخلد راند　　از وي این خلق حسن میراث ماند

٩٠ پایهٔ از تخت او چرخ کبود　　تاجداران پیش تختش در سجود

پیش تختش کس ز سجده سر نتافت　　هرکه سر بر تافت از وي سر نیافت

سروري سر خاك راهش کردنست　　آبرو رو در رهش آوردنست

هرکرا سر در ره او خاك شد　　خاك او تاج سر افلاك شد

هرکرا خاك درش داد آبروي　　شد هر آب رو بچشمش آب جوي

٩٥ مدح او خواهم که گویم سالها　　یابم از مدّاحیش اقبالها

لیك کوته میکنم این باب را　　مختصر مي سازم این اطناب را

جِرم خورشید از افق گشته بلند　　عالمي از پرتو او بهره مند

نیست حدّ ذرّهٔ بي دست و پاي　　تا بمدح او شود دستان سراي

مدح او گفتن نه حدّ هرکس است　　نام او گفتم همین مدحم بس است

حکایت آن شاعر که دعوئ مدّاحيء شاه کرد و نامهٔ مختصر بر نام شاه پیش آورد

١٠٠ شاعري شد پیش شاه نامور　　کاي ز رفعت سوده بر افلاك سر

گفت بر سر خواجهٔ دارم کریم هستم از انعام او غرق نعیم
خوان پر از نان خانه اش پر گندم است نام قحط از خان و مان او گم است
چون نباشم خرّم و شاد اینچنین وز گزند قحط آزاد اینچنین

در مدح پادشاه دین پناه ظلّ الله في الارضین علي مفارق الضّعفاء والمساکین
خلّد الله تعالي سلطانه

٧٠ در خم این گنبد عالي اساس چیست شغل چاکر منعم شناس
در مقام شاکري بودن مقیم بر کرمهاي جهاندار کریم
آن کرم خاصه که حکمش شاملست وآن وجود پادشاه عادلست
شاه عادل نیست جز ظلّ اله خلق را ظلّ اله آمد پناه
هرچه ذات شخص از آن پیرایه است پیش دانا مثل آن در سایه است
٧٥ هست چون این سایه عین سایه دار هان و هان تا ننگري در سایه خوار
سایه عکس ذات صاحب سایه است وز صفات ذات او پرمایه است
هر چه در ذاتش نهانست از صفات باشد از سایه هویدا در جهات
از شکوه خسروان کامگار میشود فرّ الهي آشکار
ور برین دعوي ترا باید گواه رو نظر کن در شه عالم پناه
٨٠ شهریاري کز یسار و از یمین عرصهٔ ملك جمش زیر نگین
شاه یعقوب آن جهانداري که هست با علوّش ذروهٔ افلاك پست
ملك هستي فسحت میدان او گوي گردون در خم چوگان او
خاك نعل رخش او بوسد هلال پشت کوژ او برین معنیست دال

۵۰ شارع دین پاك گشت از سنگ لاخ — بر خدا جویان شد آن میدان فراخ
شد قدمگاه خلیل او را بکام — عالي از یمن قدومش آن مقام
بر حجر نام یمین الله نهاد — بر یمین الله بحرمت بوسه داد
دست کم دادست در روي زمین — هیچ کس را دستبوسي اینچنین
مرورا رو در صفا بود از ازل — سعي او مشکور در سهل و جبل
۵۵ نسخهٔ کونین را دیباچه اوست — جمله عالم مفلس اند و خواجه اوست
طعمه از خوان عطایش میخوریم — زلّه از نزل نوایش مي بریم
خلقي از کم‌طاعتي در خشك سال — از کفش دارند امّید نوال
هر که چیند ریزه از خوان کرم — از گزند قحط سال اورا چه غم

حکایت آن غلام نخوت کیش که بواسطهٔ مکنت خواجهٔ خویش از محنت قحط و تنگ سالي بي‌باك بود و لا ابالي

در دیار مصر قحطي خاست سخت — کز فزع هرکس بنیل انداخت رخت
۶۰ چون بسوي نان رهي نشناختند — رخت هستي را بنیل انداختند
بود چون جان قیمتي هر تاي نان — نان همیگفتند و میدادند جان
بخردي زیبا غلامي را بدید — کو بفخر و ناز دامن بر کشید
طلعتي چون قرص خور آراسته — ني ز کم‌خواري مه آسا کاسته
تازه روي و خنده ناك و شادکام — هر طرف چون شاخ خرّم در خرام
۶۵ بخردش گفت اي غلام از فخر و ناز — چند باشي سرکش و گردن فراز
از غم نان عالمي خوار و دژم — تو چرائي اینچنین فارغ ز غم

آن کدو را حالي از وي باز کرد بر تن خود بست و خواب آغاز کرد
کُرد چون بیدار شد دید آن کدو بسته بر پاي کسي پهلوي او
٣٥ بانگ بر وي زد که خیز اي سست کیش کز تو حیران مانده ام در کار خویش
این منم یا تو نمي دانم درست گر منم چون این کدو بر پاي تست
ور توئي این من کجایم کیستم در شماري من نیایم چیستم
اي خدا آن کُرد بي سرمایه ام از همه کُردان فروتر پایه ام
ده ز فضلت رونقي این کُرد را کن ز لطفت راوقي این دُرد را
٤٠ تا ز هر آلایشي صافي شوم اهل دل را شربت شافي شوم
جامي آسا یك بیك را شاد کام خم خم ار نبود رسانم جام جام
ور بمن این مکرمت باشد بدیع خواجهٔ کونین را آرم شفیع

نعت خواجهٔ که طوق بندگیش رِبقهٔ گردن سربلندان است و داغ غلامیش نشان دولت ارجمندان

خواجهٔ کِش خیل شاهان بنده اند حلقهٔ حکمش بگوش افگنده اند
مقبلان را قبلهٔ جان روي اوست کعبهٔ امّید خاك کوي اوست
٤٥ کویش آمد کعبهٔ هر محرمي کعبه را نبود گزیر از زمزمي
زمزم آن چشمهاي پر نم است آبروي عارفان زآن زمزم است
نعرهٔ زمزم فشانان از غمش نالهٔ گردونچهاي زمزمش
کعبه بي وي از بتان پر سنگ بود بر خدا جویان حریمش تنگ بود
سعي او از بیخ و بن بر کند شان در بیابان عدم افگند شان

۱۵ اي در اطوار حقايق سير تو   نيست در كار خلايق غير تو
گر چه باشم ناظر از هر منظري   جز تو در عالم نبينم ديگري
جلوه‌گر در صورت عالم توئي   خرده دان در كسوت آدم توئي
در حريم تو دوئي را بار نيست   گفت وگوي اندك و بسيار نيست
از دوئي خواهم كه يكتايم كني   در مقامات يكي جايم كني
۲۰ تا چو آن كُرد رهيده از دوئي   اين منم گويم خدايا يا توئي
گر منم اين علم و قدرت از كجاست   ور توئي اين عجز و پستي از كه خاست

حكايت آن كُرد كه در انبوهيء شهر كدوئي در پاي خود بست تا خودرا گم نكند

كُردي از آشوب گردشهاي دهر   كرد از صحرا و كوه آهنگ شهر
ديد شهري پر فغان و پر خروش   آمده ز انبوهيء مردم بجوش
بيقراران جهان در هر مقر   در تك و پو بر خلاف يكدگر
۲۵ آن يكي را از برون عزم درون   وآن دگررا از درون ميل برون
آن يكي‌را از يمين رو در شمال   آن دگر سوي يمين جنبش‌سگال
كُرد مسكين چون بديد آن كار و بار   از ميانه كرد جا بر يك كنار
گفت اگر جا در صف مردم كنم   جاي آن دارد كه خودرا گم كنم
يك نشانه بهر خود نا كرده ساز   خويشتن‌را چون توانم يافت باز
۳۰ اتّفاقًا يك كدو بودش بدست   آن كدو بهر نشان بر پاي بست
تا چو خودرا گم كند در شهر وكو   باز يابد چون به بيند آن كدو
زيركي آن راز را دانست زود   در پيش افتاد تا جائي غنود

۲۱۲

بسم الله الرحمن الرحيم

اي بيادت تازه جان عاشقان   زآب لطفت تر زبان عاشقان
از تو بر عالم فتاده سايهٔ   خوبرويان را شده سرمايهٔ
عاشقان افتادهٔ آن سايه اند   مانده در سودا از آن سرمايه اند
تا ز ليلي سرّ حسنت سر نزد   عشق او آتش بمجنون در نزد
۵ تا لب شيرين نكردي چون شكر   آن دو عاشق را نشد پرخون جگر
تا نشد عذرا ز تو سيمين عذار   ديدهٔ وامق نشد سيماب بار
گفت و گوي حسن و عشق از تست وبس   عاشق و معشوق نبود جز تو كس
اي بپيشت حسن خوبان پردهٔ   تو بپرده روي پنهان كردهٔ
پرده را از حسن خود پروردگي   مي دهي زآن دل برو چون پردگي
۱۰ بس كه روي خوب تو با پرده ساخت   پرده را از روي تو نتوان شناخت
تا بكي در پرده باشي عشوه ساز   عالمي با نقش پرده عشق باز
وقت شد كين پرده بكشائي ز پيش   خالي از پرده نمائي روي خويش
در تماشاي خودم بيخود كني   فارغ از تمييز نيك و بد كني
عاشقي باشم بتو افروخته   ديده را از ديگران بر دوخته

کتاب
سلامان و ابسال
من منظومات
مولانا جامی